

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce
Velká mešita v Córdobě
Zuzana Hertlová

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Katedra blízkovýchodních studií

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce

Velká mešita v Córdoba

Zuzana Hertlová

Vedoucí práce: Mgr. Daniel Křížek, Ph.D.

Katedra blízkovýchodních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Danielovi Křížkovi, Ph.D. za ochotu a čas, který mé práci věnoval, za jeho cenné rady a připomínky.

OBSAH

1 ÚVOD.....	1
2 CÓRDOBA	3
2.1 Průřez historií Córdoby	3
2.1.1 Město v letech 756 – 1031	5
3 STAVBA VELKÉ MEŠITY	8
3.1 Původní mešita v letech 785 – 796 a její pozdější významné stavební úpravy....	8
3.1.1 Rozšíření mešity za vlády °Abd ar-Rahmána II.....	10
3.1.2 Výstavba nového minaretu v letech 951 – 952	11
3.1.3 Rozšíření mešity za vlády al-Hakama II.....	12
3.1.4 Rozšíření mešity pod vedením hádžiba al-Mansúra	15
4 VÝZNAM A FUNKCE MEŠITY V TEHDEJŠÍ MUSLIMSKÉ SPOLEČNOSTI	17
5 VZHLED VELKÉ MEŠITY PO ROCE 1236	20
5.1 Přestavba na katedrálu	20
5.2 Současná podoba vybraných vstupních portálů	23
5.2.1 Brána vezírů	23
5.2.2 Brána děkanů	26
5.2.3 Palmová brána	27
6 MODLITEBNÍ PRAXE: PŘÍČINA INTERNÁBOŽENSKÝCH STŘETŮ	29
7 TURISTICKÉ AKTIVITY	31
8 ZÁVĚR	34
9 POUŽITÁ LITERATURA.....	36
10 ELEKTRONICKÉ A INTERNETOVÉ ZDROJE	38
11 RESUMÉ.....	39
12 SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH	40
13 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	44

1 ÚVOD

Velká mešita v Córdobě, to je jedna z nejvýznamnějších islámských staveb, symbol umajjovské moci na evropském kontinentě a centrum muslimského života v Córdobě.

Stavba se nachází v samém centru města, na břehu řeky Guadalquivir. Na témže místě kdysi stávala bazilika sv. Vicenta mučedníka¹, tu však v 8. století získali Umajjovci, kteří zde záhy začali s budováním mešity. V průběhu mnoha staletí stavba několikrát změnila svoji podobu; byla rozšiřována, přestavována, rekonstruována. Dodnes mohou návštěvníci objektu obdivovat proslulý les sloupů, tedy 850 sloupů podpírajících systém arkád v modlitebně, nebo preciznost dekorací, které se zrodily pod rukama zručných arabských řemeslníků. V roce 1236 ovládli Pyrenejský poloostrov křesťanští panovníci a mešita prošla dlouhým procesem přestavby na katedrálu. V současné době je tedy správné hovořit o objektu jako o katedrále Nanebevzetí Panny Marie, mnozí však stále nazývají stavbu mešitou nebo mešitou-katedrálou.²

Důvodem, proč jsem si Velkou mešitu zvolila jako téma své bakalářské práce, byl zejména můj osobní zájem o tuto stavbu a období muslimské nadvlády v historii Španělska jako takové. Neméně důležitým se při výběru stal i fakt absence rozsáhlejších odborných prací v českém jazyce, které by se Velké mešitě věnovaly. Čeští čtenáři, mají-li o toto téma hlubší zájem, jsou odkázáni víceméně na texty neodborného charakteru, zpravidla turistické průvodce a jim podobné publikace, lákající především na působivé barevné fotografie a obrázky.

Cílem mé práce je seznámit čtenáře ve zkratce s historií Córdoby, výrazně podrobněji potom se stavebním a architektonickým vývojem Velké mešity, jejími stěžejními funkcemi v rámci muslimského života ve

¹ Basílica de San Vicente Mártir (šp.)

² Mezquita-Catedral (šp.)

městě a aktivitami v ní probíhajícími či pozdější přestavbou objektu na katedrálu. Dále se v práci budu věnovat současnému problému ohledně modlitební praxe v budově mešity-katedrály. Ta je poslední čtvrtstoletí bezesporu jednou z hlavních příčin střetů mezi křesťany na straně jedné a muslimy na druhé, a to nejenom mezi zdejšími. V kapitole poslední bych potom chtěla čtenáře seznámit s turistickými aktivitami spojenými s mešitou, jež je jedním z hlavních turistických cílů nejenom v Córdobě, ale v celé oblasti Andalusie, přičemž text bude dále v obrazové příloze doplněn grafy znázorňujícími míru návštěvnosti objektu v letech 2009 až 2011.³ Grafy porovnávají nejenom návštěvnost v daném roce s návštěvností v roce předchozím, čtenář zjistí i to, jak je na tom mešita-katedrála v porovnání s dalšími významnými památkami v Córdobě a jejím blízkém okolí – álcazarem, Madínat az-Zahrá', tvrzí Calahorra, která je rovněž branou římského mostu, synagogou či chalífátskými lázněmi.⁴

³ V době dokončení této práce (březen 2013) nebyly grafy s údaji o návštěvnosti v roce 2012 k dispozici.

⁴ Viz Obr. příloha č. 32, s. 63.

2 CÓRDOBA

Město Córdoba leží na jihu Španělska, v autonomní oblasti Andalusie, zhruba 400 kilometrů od Madridu. Jedná se o třetí největší město v regionu. Historické centrum Córdoba je od roku 1994 zapsáno v seznamu světového kulturního dědictví UNESCO.⁵

2.1 Průřez historií Córdoba

Dějiny území dnešní Córdoba sahají do 8. století př. n. l., kdy se zde usadila skupina příslušníků nejstarší generace Tartessů. Ti se věnovali především metalurgii, později zemědělství. Ve 2. pol. 3. století př. n. l. byla oblast kolonizována Kartaginskou říší. Právě z tohoto období pochází první zmínky o samotném pojmenování osady. Iniciátor procesu kolonizace, kartaginský generál Hamilkar Barkas, jí dal název Karduba.⁶

Působení Kartaginců na Iberském poloostrově však nemělo dlouhého trvání. V roce 206 př. n. l. proběhla bitva u Ilipy, v níž kartaginské vojsko prohrálo v boji s vojskem římským, načež se území stalo součástí Římské republiky, později Římské říše. Na území Karduby bylo v roce 152 př. n. l. založeno město, které získalo název Corduba, a jeho význam začal značně vzrůstat, čemuž nahrávala nejenom strategická poloha. Corduba se stala i hlavním městem provincie Hispania Ulterior Baetica.

Po pádu římského impéria převzali nadvládu nad městem Vizigóti. První roky jejich působení v Cordubě byly negativně ovlivněny boji o moc, město dokonce připadlo na určitou dobu Byzantské říši. Situace se zklidnila až v roce 571, kdy na trůn usedl Leovigildo. Za dobu jeho

⁵ Velká mešita byla do seznamu zařazena již o 10 let dříve, v roce 1984. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/list/313>; [cit. 15.12.2012].

⁶ Dostupné z: [http://es.wikipedia.org/wiki/Historia_de_C%C3%B3rdoba_\(Espa%C3%B1a\)](http://es.wikipedia.org/wiki/Historia_de_C%C3%B3rdoba_(Espa%C3%B1a)); [cit. 15.12.2012].

působení u moci bylo ve městě postaveno hned několik významných sakrálních staveb, mimo jiné i bazilika sv. Vicenta mučedníka, na jejímž místě později vyrostla Velká mešita. Město bylo v té době také důležitým administrativním centrem. Dlouhodobé spory mezi katolickou církví a příznivci ariánství nicméně způsobovaly postupnou ztrátu významu města v oblasti, což se nakonec ukázalo být i klíčovým faktorem při konci vizigótského království.

V pol. 8. století se území poloostrova zmocnila dynastie Umajjovců, která zde založila Córdobský emirát, resp. chalífát, přičemž Córdoba, arabsky Qurtuba, se stala jeho hlavním centrem. V roce 1031 došlo k rozpadu chalífátu na menší muslimská království, zvaná taifas. Zatímco v čele většiny z nich stál emír, v córdobské taifě se uplatnil pseudo-republikánský typ vlády. Hlavou taify zde byl šajch, který konzultoval veškeré své politické kroky se státní radou ministrů a soudců. V pozdějších letech došlo kvůli bojům o moc mezi potencionálními nástupci šajcha k výraznému oslabení města a v důsledku vzrůstající síly severošpanělských křesťanských království byla nakonec v roce 1236 Córdoba dobyta vojsky v čele s Ferdinandem III. Kastilským.⁷ Následně odtud byly mimo jiné vedeny boje proti poslední muslimské državě, Granadě.⁸ Córdoba byla rozdělena na 14 místních částí a v každé byl postaven kostel, z nichž většina stojí dodnes. V 1. pol. 16. století byla potom započata zásadní přestavba Velké mešity na katedrálu.

Na přelomu 17. a 18. století bylo město zasaženo obdobím sucha a různými epidemiemi. Počet obyvatel tehdy klesl na pouhých 20 tisíc. Na počátku 19. století Španělsko rozpoutalo válku za svoji nezávislost, a to v reakci na rozhodnutí francouzského císaře Napoleona dosadit na španělský trůn jeho bratra Josého. V roce 1808 vtrhly do Córdoba francouzské vojenské jednotky a město bylo z velké části vydrancováno.

⁷ VIGUERA MOLÍNS, M. J. (1992): s. 132.

⁸ Granada byla kastilskými a aragonskými vojsky dobyta v lednu 1492. Pád města znamenal i faktické ukončení muslimské etapy vývoje Španělska.

Córdoba se z napadení vzpamatovávala velmi dlouho, počet obyvatel začal narůstat až v průběhu 1. pol. 20. století a dnes jich zde žije zhruba 330 tisíc.

2.1.1 Město v letech 756 – 1031

V letech 711 až 715 bylo území Pyrenejského poloostrova postupně dobýváno vojsky umajjovského chalífátu. Toto bylo Araby nazýváno al-Andalus a jeho správním centrem se v roce 716 stala právě Córdoba. V čele dobytého území stál místodržící, takzvaný wálí, jenž byl jmenován umajjovským chalífou a byl mu podřízen. V roce 750 došlo v Damašku ke střetu mezi Umajjovci a Abbásovci, z něhož vyšli vítězně Abbásovci, kteří Umajjovce pobili a zmocnili se chalífátu. Jediný přeživší Umajjovec, °Abd ar-Rahmán I., uprchl do Španělska, sesadil z funkce místodržícího a v roce 756 dal vzniknout Córdobskému emirátu, který byl politicky i administrativně nezávislým na abbásovském chalífátu.

V roce 786 nechal °Abd ar-Rahmán I. rozšířit komplex městských hradeb, které ve výsledku disponovaly 132 věžemi a 13 branami, a rekonstruován byl, kromě jiných staveb, i kamenný římský most, který vedl přes řeku Guadalquivir. Sídlo emíra bylo v alcázar⁹, paláci, jenž nahradil původní vizigótskou administrativní budovu na stejném místě a stál přímo naproti vyrůstající Velké mešitě. Córdoba z faktu, že právě tato byla hlavním městem emirátu, velmi profitovala. V několika následujících letech poté, co se jí stala, oplývala zelení parků a zahrad, mosty, lázněmi, fontánami, paláci i mešitami. Zhruba 3 kilometry za městem potom bylo vystaveno °Abd ar-Rahmánovo venkovské letní sídlo pojmenované al-Rusáfa¹⁰, jehož zahrada byla osázena mimo jiné

⁹ Alcázar, z arabského al-qasr, je španělský výraz pro opevněný palác či zámek.

¹⁰ Al-Rusáfa bylo město nacházející se v oblasti dnešní Sýrie. V 8. století si město oblíbil Hišám ibn °Abd al-Malik, který zde nechal postavit hned několik paláců. I to bylo později jedním z důvodů, proč jeho vnuk °Abd ar-Rahmán I. pojmenoval své letní sídlo právě al-Rusáfa. Dostupné z: <http://en.wikipedia.org/wiki/Resafa>; [cit. 1.2.2013].

broskvoněmi, granátovníky a palmami. Córdoba byla v době ^oAbd ar-Rahmánovy vlády administrativním, politickým, vojenským, náboženským a kulturním centrem celé oblasti al-Andalus.¹¹

V průběhu 9. století začala Córdoba vzkvétat a postupně se dostávala do takzvaného období zlatého věku. Jeho vrcholu dosáhlo město v 10. století, kdy se do čela emirátu postavil ^oAbd ar-Rahmán III. V roce 929 byl na území emirátu vyhlášen vznik Córdobského chalífátu, načež se ^oAbd ar-Rahmán III. prohlásil chalífou. Již o 6 let později žilo ve městě na čtvrt miliónu obyvatel a Córdoba se stala jedním z vůbec nejlidnatějších měst světa, okolo roku 1000 pak toto číslo vzrostlo na zhruba 450 tisíc. Podle některých zdrojů měla Córdoba dokonce milion obyvatel, tento údaj však zůstal nepotvrzen.¹² Rozvoji Córdoby v závislosti na demografických změnách se věnoval ve svých studiích i alžírský historik Ahmad ibn Muhammad al-Maqqarí.¹³ Jeho práce však byly, podle současných vědeckých pracovníků, relativně nadnesené, přičemž těmto tvrzením nahrává i nezvyklá přesnost v uvádění určitých údajů a dat. Čistě pro ilustraci, al-Maqqarí uvádí, že v době, kdy měl v Córdobě žít onen milion obyvatel, bylo ve městě až 1600 mešit, 900 lázeňských domů, 213 077 domů pro běžné obyvatele, 60 300 vil pro významné hodnostáře, úředníky a vojenské velitele či 80 455 obchodů.¹⁴

Co však nelze Córdobě upřít, je její kulturní a intelektuální význam, a to nejenom v rámci oblasti Andalusie. Ve městě se nacházelo přes 70 knihoven, včetně knihovny v alcázaru, která byla ve své době považována za největší na světě. K dispozici v ní bylo okolo 400 tisíc

¹¹ HILLENBRAND, R. (2000): s. 114.

¹² SHAMSUDDÍN ELÍA, R. H. (2005): s. 31. Dostupné z: http://islamelsalvador.com/historia/enciclopedia_islamica.pdf; [cit. 15.12.2012].

¹³ Al-Maqqarí (1578 – 1632) byl významný alžírský historik a spisovatel. Jeho nejvýznamnějším dílem je rozsáhlá osmidílná encyklopedie o historii al-Andalusu, jemuž se věnoval během většiny své profesní kariéry. PONS BOIGUES, F. (1972): s. 418.

¹⁴ CHEJNE, A. (1974): s. 135.

svazků.¹⁵ O takový rozvoj knihovnictví se zasloužil především syn °Abd ar-Rahmána III., chalífa al-Hakam II., kromě jiného i uznávaný historik. Ten také nechal ve městě postavit přes dvě desítky státních škol, čímž výrazně pozvedl úroveň vzdělanosti. Největší pokrok byl zaznamenán v oborech filologie, geografie, historie, medicíny, astronomie a dalších. Ve městě se dařilo také řemeslníkům a obchodníkům.

V roce 1009 se Córdoba stala centrem státního převratu; statut hlavního města dočasně získala Málaga. V čele chalífátu se během následujících 20 let vystřídalo 10 chalífů. Politické události té doby chalífát jako takový velmi oslabily, v roce 1031 došlo k jeho definitivnímu rozpadu na taifas. Córdoba si poté udržela pozici hlavního města jedné z nich, o tu ale přišla v roce 1091, kdy se jí stala Sevilla.

¹⁵ SHAMSUDDÍN ELÍA, R. H. (2005): s. 31. Dostupné z: http://islamelsalvador.com/historia/enciclopedia_islamica.pdf; [cit. 15.12.2012].

3 STAVBA VELKÉ MEŠITY

°Abd ar-Rahmán I. od počátku svého působení v čele emirátu trval na tom, že Córdoba potřebuje reprezentativní sakrální stavbu, na jejíž výstavbě byl ochotný aktivně participovat. Zprvu sdílel s křesťany prostory baziliky sv. Vicenta mučedníka, která byla od 5. století nejvýznamnější křesťanskou stavbou ve městě, o necelých 30 let později, v roce 785, však disponoval takovou politickou silou a skupina jeho příznivců byla natolik velká, že mu již nic nebránilo v odkupu baziliky a začátku její přestavby na mešitu.

Velká mešita se s postupující výstavbou stala bezesporu nejvýznamnější stavbou na celém, muslimy ovládaném, Pyrenejském poloostrově. Její vznik a postupný vývoj se stal věrným odrazem proměn umajjovského emirátu, později chalífátu. Výtvarný výraz mešity, jak architektonický, tak dekorativní, se stal inspirací pro mnohé další stavby islámské architektury. Následující kapitoly se věnují především architektonickému vzezření mešity v průběhu času.

3.1 Původní mešita v letech 785 – 796 a její pozdější významné stavební úpravy

Mešita postavená podle plánů emíra °Abd ar-Rahmána I. měla velmi tradiční podobu. Inspirací byla emírovi doba rané existence islámského náboženství jako takového. Stavba měla pravoúhlý, téměř čtvercový půdorys a dělila se na dvě části, a to zastřešené oratorium a nádvoří, jež bylo nezakryté, částečně obklopené sloupořadím.¹⁶ Na výstavbu obvodových zdí byly použity vápencové kamenné bloky.

Modlitebna, stěžejní prostor mešity, byla zaklenuta jedenácti řadami kleneb, přičemž prostřední loď byla širší než ostatní. Dvoupatrové

¹⁶ Viz Obr. příloha č. 2, s. 45.

arkády¹⁷, tvořené spodními podkovovitými, resp. horními půlkruhovými oblouky, byly postaveny kolmo ke qible, tedy kolmo k modlitebnímu směru k Mekce. Vícepatrové arkády se již dříve objevily například v Umajjovské mešitě v Damašku, vzorem při stavbě však v tomto směru mohly být částečně i stavby neislámského charakteru jako akvadukty v Méridě a Segovii nebo tarragonský Pont de les Ferreres.¹⁸ Všechny ze zmíněných staveb měly ale, na rozdíl od córdobských oblouků, jejich druhá, resp. vyšší patra postavena na stavebních překladech. Specifičnost arkád ve Velké mešitě potom spočívá v použití kamenných a cihlových klenáků, přičemž tyto se v oblouku pravidelně střídaly. Výrazný barevný rozdíl mezi použitými materiály se stal záhy prvkem definujícím umajjovskou architekturu v Andalusii.

Zajímavostí je fakt, že při stavbě arkád v modlitebním sále byly použity původní sloupy z římského chrámu, resp. vizigótské baziliky sv. Vicenta mučedníka¹⁹, což lze doložit na jejich jednotlivých částech. Důvodem, proč se Abd ar-Rahmán I. rozhodl původní stavbu nezbourat, ale částečně ji využít při výstavbě mešity, bylo především výrazné zmenšení finančních nákladů na výstavbu, ale také úspora času. Dalším důležitým faktorem byla skutečnost, že sloupy představovaly zásadní prvek pro zachování celkové stability stavby.

Nádvorní fasáda oratoria byla z velké části otevřená, což zajišťovalo nejenom volný přístup do sálu, ale také dostatečný přísun denního světla. Západní průčelí bylo orientováno naproti alcázar, sídlu emíra. Komplex obou staveb se stal centrem umajjovské moci v Córdobě. Na západní straně se také nacházely dva významné vstupní portály, dnes známé jako Brána vezírů²⁰ a Brána děkanů.²¹

¹⁷ Viz Obr. příloha č. 7, s. 48.

¹⁸ SOUTO LASALA, J. A. (2007): s. 43.

¹⁹ Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-primitiva-mezquita.html>; [cit. 17.12.2012].

²⁰ Puerta de los visires (šp.) / Báb al-wuzará' (ar.)

²¹ Puerta de los deanes (šp.)

Poté, co ^oAbd ar-Rahmán I. v roce 788 zemřel, postavil se do čela emirátu jeho syn Hišám I. Ten nechal postavit minaret, který dosud mešita neměla, a to při severní straně nádvoří. Do té doby byli věřící svoláváni k modlitbě z jedné z věží alcázarů. Minaret měl údajně čtvercový půdorys o délce strany 6 metrů a jeho výška dosahovala zhruba 20 metrů.²² Ve stejném období byla k mešitě přistavena také umývárna, která sloužila k povinné očištění před modlitbou, a údajně také zvláštní místnost vyhrazená pro modlící se ženy. Vzhledem k tomu, že však neexistují žádné pozůstatky, které by dokládaly její existenci, je možné, že byla brzy nahrazena stahovacími závěsy či paravány.

3.1.1 Rozšíření mešity za vlády ^oAbd ar-Rahmána II.

V letech 796 až 822, za vlády emíra al-Hakama I., nedošlo v mešitě k žádným zásadním stavebním zásahům. V době, kdy se stal novým vládcem ^oAbd ar-Rahmán II., ovšem emirát začal vzkvétat a muslimská komunita věřících se zvětšila natolik, že se kapacita córdobské mešity ukázala být nedostačující. Mnozí muslimové se tak nemohli účastnit společných modliteb, což donutilo emíra k rozhodnutí rozšířit oratorium.²³

První etapa stavebních prací, jež proběhla v letech 833 až 848, zahrnovala rozšíření mešity směrem na jih, zbourání mihrábu a jeho znovuvybudování na nové jižní stěně. Z původní stěny zde zůstalo několik čtverhranných pilířů jako preventivní zajištění proti propadnutí stropu. Modlitebna byla rozšířena o dvě třetiny plochy modlitebny původní. Jedenáct lodí zůstalo zachováno, přibyly arkády, které měly stejnou podobu jako oblouky ^oAbd ar-Rahmána I.²⁴ Počet sloupů v modlitebním sále se s novými arkádami zvýšil ze 120 na 200. ^oAbd ar-

²² SOUTO LASALA, J. A. (2007): s. 47.

²³ Viz Obr. příloha č. 3, s. 45.

²⁴ Viz Obr. příloha č. 9, s. 49.

Rahmán II. nechal hlavice nových sloupů, částečně po vzoru hlavic sloupů v jiných, neislámských stavbách, vyzdobit.

V rámci stavebních úprav také došlo k nenápadné, spíše optické změně půdorysu oratoria, který nově připomínal tvar písmene T. Takzvaného „T půdorysu“ bývá dosaženo vybudováním transeptu, tedy příčné lodi, která je rovnoběžná se stěnou qibly a kolmá na centrální, původní loď stavby. Poprvé se s ním bylo možné setkat v mešitě Abú Dulafa v irácké Samaře, kterou nechali vybudovat Abbásovcí. °Abd ar-Rahmán II. „T půdorys“ pouze naznačil, a to vztyčením čtyř alabastrových kanelovaných dřívků před novým mihrábem, které byly v takové pozici, že vytvářely optický dojem vzniku právě onoho půdorysu.²⁵

Po smrti emíra pokračoval ve stavebních pracích jeho syn Muhammad I. Ten mešitu dál nerozšiřoval, nechal v ní pouze vybudovat maqsúru²⁶, modlitební prostor před mihrábem, ohraničený vyřezávanými dřevěnými zástěnami, který byl určený pro samotného vládce, jenž byl tak stranou od ostatních věřících. Cílem bylo zachovat určitou vzdálenost mezi emírem a zbytkem córdobského lidu, a tak všem dát jasně najevo, kdo zde byl největší autoritou.

3.1.2 Výstavba nového minaretu v letech 951 – 952

První córdobský chalífa °Abd ar-Rahmán III. se rozhodl, že rozšíří nádvoří, aby jeho velikost byla přímo úměrná velikosti modlitebního prostoru. Společně s původní severní zdí musel být zbourán i minaret, který zde vztyčil emír Hišám I.

²⁵ SOUTO LASALA, J. A. (2007): s. 50-51.

²⁶ Maqsúra je ohrazené a někdy též vyvýšené místo v blízkosti mihrábu, určené pro významné účastníky modlitby. Její funkce je především ochranná, někdy slouží, jako například ve Velké mešitě v Córdobě, i k demonstraci autority vládce jeho oddělením od ostatních věřících.

Na podzim roku 951 byla započata výstavba nového minaretu při taktéž nové, severní zdi nádvoří. Minaret²⁷ se nacházel lehce mimo středovou osu mešity, a to proto, aby vedle něj mohl být vstup do objektu, v místě dnešní Brány odpuštění²⁸, který by se právě v této ose nacházel. Podle studie architekta Félix Hernández²⁹ dosahoval původní minaret výšky 30 metrů a měl dvě části, které se lišily půdorysnou plochou i výškou. Ve spodní části minaretu, jejíž půdorys byl větší, a byla i vyšší, se nacházela dvě přístupová schodiště a řada podkovovitých oblouků, které sloužily jako okna. Horní část minaretu potom sloužila muezzinům, přičemž byla ze všech svých čtyř stran otevřená, aby odtud tito mohli svolávat věřící k modlitbě. Vrchol této horní části tvořila kupole, z jejíhož středu vycházela železná tyč s pěti postupně se zmenšujícími koulemi. Dvě z těchto koulí byly zlaté, dvě bronzové a jedna stříbrná.

Minaret sloužil jako vzor pro další, nejenom andaluské, minarety, a to až do 13. století. Později v 16. století posloužil minaret jako základ pro výstavbu zvonice nové katedrály.

3.1.3 Rozšíření mešity za vlády al-Hakama II.

Chalífovi al-Hakamovi II. se dnes připisuje jedno z největších rozšíření mešity.³⁰ V podstatě vzato myšlenka zvětšení prostoru mešity vzešla již od jeho otce, °Abd ar-Rahmána III., jenž ho ale nestihl

²⁷ Viz Obr. příloha č. 19, s. 55.

²⁸ Puerta del perdón (šp.)

²⁹ Španělský architekt Felix Hernández Giménez (1889 – 1975) se v rámci své profese zabýval především studiem architektonických postupů v různých časových etapách. Práce ho přivedla i k Velké mešitě, z významných děl potom nelze nezmínit *El alminar de °Abd ar-Rahmán III. en la Mezquita Mayor de Córdoba*, v němž se podrobněji rozepisuje právě o minaretu z doby vlády °Abd ar-Rahmána III. Dostupné z: http://es.wikipedia.org/wiki/F%C3%A9lix_Hern%C3%A1ndez_Gim%C3%A9nez; [cit. 17.12.2012].

³⁰ Viz Obr. příloha č. 4, s. 46.

realizovat, protože většinu období své vlády zasvětil výstavbě Madínat az-Zahrá'.³¹

Stavební práce, jejichž řízením byl chalífou pověřen hádžib³² Džafar ibn °Abd ar-Rahmán, byly zahájeny v polovině října 961. O nové přístavbě se díky její velikosti často hovořilo jako o mešitě v mešitě. Al-Hakam II. se, podobně jako °Abd ar-Rahmán II., rozhodl zvětšit oratorium jižním směrem. Opět tedy došlo k demolici stěny s mihrábem, na jejímž místě bylo vztyčeno několik vícelaločnatých oblouků, které mimo jiné označovaly právě přechod k al-Hakamově přístavbě. Chalífa nechal také tentýž prostor překlenout křížovou klenbou, kterou podepřel systémem navzájem překřížených oblouků. Vůbec poprvé v rámci andaluské architektury se tak objevily oblouky s očividnou konstruktivní funkcí.

Na konci centrální lodi byl postaven velký triumfální oblouk, dvě přilehlé lodi byly zakončeny laločnatými oblouky. Poslední oblouky ostatních lodí měly svoji, již tradiční podobu. Významnou inovací bylo vybudování arkádového transeptu rovnoběžného s novou stěnou qibly. Arkády měly totožnou podobu s arkádami již postavenými, opět byly dvoupatrové, tvořené podkovovitými, resp. půlkruhovými oblouky. Půdorys oratoria měl nyní již reálnou podobu písmena T, chalífa se údajně inspiroval půdorysem mešity al-Aqsá v Jeruzalémě po abbásovské rekonstrukci ve 2. pol. 8. století.³³

Nově vybudovaný mihráb³⁴ měl osmiúhelný půdorys. Zhruba do poloviny své výšky byl obložen mramorovými deskami, následoval ozdobný vlys a řada vícelaločnatých oblouků. Nad vlysem se též objevily některé z koránských veršů, které zde měly dekorativní funkci. Jeho strop

³¹ Madínat az-Zahrá' je označení pro komplex paláců a exotických zahrad, okázalé sídlo °Abd ar-Rahmána III., které mělo být symbolem jeho moci. Město bylo vypleněno v důsledku událostí vedoucích k rozpadu Córdobského chalífátu. CABOT, A. a kol. (2010): s. 19.

³² Termínem hádžib, někdy též velký vezír, býval označován dvorní úředník, který fungoval jako správce panovníkovy agendy a často dohlížel na plnění jeho příkazů.

³³ SOUTO LASALA, J. A. (2007): s. 59.

³⁴ Viz Obr. příloha č. 11, s. 50.

byl sádrový, vybroušený do tvaru mušle.³⁵ Vnější oblouk mihrábu byl ohraničen takzvaným alfizem³⁶, rámem, jehož části byly zdobeny inskripcemi oslavujícími Alláha.

Prostor před mihrábem byl překlenut žebrovou klenbou. Uprostřed osmi vzájemně překřížených žeber klenby vznikl osmiúhlý prostor, nad nímž čněla kupole.³⁷ Ta byla, stejně jako samotná žebra, precizně vybavena skleněnou mozaikou dovezenou z Byzance.³⁸ Některé z jejích dílků byly pozlacené, další zářivě zbarvené či z mramoru. V těsné blízkosti mihrábu potom došlo k čtyřúhlému zaklenutí a vzniku jakéhosi vikýře, jenž prakticky ohraničoval prostor maqsúry.³⁹ Vikýř byl ukončen řadou vzájemně propojených vícelaločnatých oblouků. Nalevo od mihrábu se nacházela pokladnice, kde byl mimo jiné uschován Korán.

Maqsúra byla po stranách obehnána ozdobně vyřezávanými stěnami ze dřeva a uzavřena zlato-stříbrnými dveřmi s ebenovými zárubněmi. Již nesloužila pouze k demonstraci autority vládce, ale měla též funkci ochrannou. Maqsúra byla chalífovi přístupná z vlastní chodby, která přiléhala ke stěně qibly. Poblíž chodby vyúsťoval most, který již dříve spojoval celý komplex mešity s alcázarem.

Dalším specifickým prvkem al-Hakamovy přístavby byly sloupy v nové části oratoria. Jejich dřívky měly černou nebo červenou barvu a typově se daly rozlišit na sloupy korintského, resp. kompozitního řádu. Optickým propojením sloupů stejné barvy a s totožnými kapitely, vznikla diagonální linie, která vždy končila v centrální lodi.

³⁵ Viz Obr. příloha č. 14, s. 52.

³⁶ Alfiz je velmi zdobný architektonický prvek, hojně využívaný v islámském a mozárabském, ale také v křesťanském umění na území Pyrenejského poloostrova. Je možné se s ním setkat především ve spojení s podkovovitými oblouky, jež zpravidla ohraničuje.

³⁷ Viz Obr. příloha č. 15, s. 52.

³⁸ SOUTO LASALA, J. A. (2007): s. 63.

³⁹ Viz Obr. příloha č. 16, s. 53.

Co se týče vstupních portálů, nechal chalífa otevřít hned tři, a to na západní straně mešity. Dnes jsou známy pod názvy Brána sv. Ildefonsa⁴⁰, Palácové dveře⁴¹ a Brána Ducha svatého.⁴²

3.1.4 Rozšíření mešity pod vedením hádžiba al-Mansúra

V roce 976 došlo k úmrtí al-Hakama II. a vedení chalífátu připadlo po dlouhých diskuzích jeho synovi Hišámovi II., jemuž tehdy bylo pouhých 11 let. Následně byl jmenován nový vezír, kterým se stal Abú °Ámir Muhammad ben Abí °Ámir al-Ma°áfírí, známý jako al-Mansúr. Ten později, již z pozice hádžiba, výrazně potlačil autoritu legitimního panovníka a de facto ovládl celé území al-Andalusu.

Na konci 10. století, kvůli stále vzrůstajícímu počtu obyvatel a přichozích imigrantů, rozhodl al-Mansúr o dalším zvětšení prostorů Velké mešity.⁴³ Prakticky okamžitě bylo zamítnuto další rozšiřování jižním směrem, z důvodu blízkosti řeky Guadalquivir, načež se rozhodlo o rozšíření směrem na východ. Původní východní zeď mešity byla částečně zbourána; ne úplně, poněvadž přáním al-Mansúra bylo demonstrovat, v jakých místech začínala jeho přístavba.⁴⁴ Oratorium bylo rozšířeno o 48 metrů a počet lodí se z jedenácti zvýšil na devatenáct. Osm nových lodí bylo podepřeno celkem 356 sloupy.⁴⁵ V nové východní zdi vzniklo sedm vstupních bran, včetně dvou, kterými se dalo vejít na nádvoří.

Al-Mansúrovy stavební práce s sebou nepřinesly žádné nové významné vizuální prvky, hádžib se ve svých plánech víceméně držel podoby modlitebny, kterou tato získala za dob vlád jeho předchůdců. Jeho hlavním cílem bylo co největší snížení finančních nákladů. Proto

⁴⁰ Puerta de San Ildefonso (šp.)

⁴¹ Postigo de palacio (šp.)

⁴² Puerta del Espíritu Santo (šp.)

⁴³ Viz Obr. příloha č. 5, s. 46.

⁴⁴ MARFIL RUIZ, P. F. (2010): s. 96.

⁴⁵ SÁNCHEZ GARCÍA, L. E. (2004): s. 17.

například nebyly v arkádách využity klenáky cihlové, ale pouze kamenné, z nichž byla část nabílena a část natřena červenou barvou, aby tak bylo dosaženo oné specifické dvoubarevnosti oblouků.⁴⁶ Znovu se zde objevily i černé, resp. červené sloupy s kapitely napodobující hlavice korintského a kompozitního řádu. Černé dřívky byly vyrobeny ze šedého jaspisu.

Velmi obezřetně si al-Mansúr počínal se stěnou qibly, která byla pouze prodloužena. Mihráb zůstal na svém místě, i za cenu toho, že již nebude přímo ve středu jižní zdi. Rozšíření východním směrem se zcela logicky dočkalo i nádvoří, v jehož nově přistavené části vznikla nádrž na dešťovou vodu.

⁴⁶ SOUTO LASALA, J. A. (2007): s. 66.

4 VÝZNAM A FUNKCE MEŠITY V TEHDEJŠÍ MUSLIMSKÉ SPOLEČNOSTI

Velká mešita v Córdobě byla svého času s rozlohou přes 23 tisíc metrů čtverečních 2. největší mešitou na světě, svojí velikostí ji překonala jenom Velká mešita v Mekce. Nejednalo se pouze o vrcholné dílo muslimské architektury na území al-Andalusu, kterým córdobská mešita prakticky stále je, stavba se stala především symbolem umajjovské moci zde, příkladnou ukázkou absolutní nezávislosti Córdobského emirátu na abbásovském chalífátu.

Nejvýznamnější a hlavní funkcí Velké mešity byla bezesporu funkce náboženská. Lidé se zde scházeli v průběhu dne, aby se pomodlili, jelikož právě modlitba je jedním z pěti pilířů islámu, jež tvoří základ muslimské náboženské praxe. Pravidelné denní modlitby však muslimové mohli vykonávat víceméně kdekoliv. Modlitbou, při které se ve Velké mešitě scházeli všichni, byla takzvaná modlitba páteční, poněvadž pátek je v rámci islámu považován za nejdůležitější den v týdnu. Páteční setkání sdružovala obyvatele města a sloužila mimo jiné také k tomu, aby zde věřící s imámem, vedoucím modlitby, prodiskutovali a řešili své individuální problémy či problémy týkající se celé komunity.

Páteční setkání mělo, a stále má, svá určitá pravidla. Věřící se před příchodem do mešity museli náležitě umýt, očistit a vzít si čisté oblečení, muži se mohli rovněž navonět. Svolávání věřících z minaretu probíhalo hned dvakrát, poprvé, když začalo zapadat slunce, podruhé, když se imám postavil před věřící, aby přednesl kázání. Poté, co byla přednesena al-Fátiha, první kapitola Koránu, následovala první část kázání, která byla jakýmsi poučením věřících, aby se chovali dle nařízení božích a byli dobrými muslimy. V této části kázání, jež nemuselo být nutně v arabském jazyce, se také mohl vedoucí modlitby věnovat jakýmkoliv dalším aktuálním a důležitým tématům. Následně se imám usadil a následovala

arabská část kázání, která byla především velebením Alláha. Věřící museli kazateli pozorně naslouchat, zakázán byl jakýkoliv typ konverzace. Po kázání následovala samotná modlitba, při níž se recitovaly vybrané kapitoly Koránu. Jestliže se některý z věřících dostavil až v průběhu modlitby, v tichosti se připojil k již přítomným a zmeškanou část modlitby dokončil v mešitě individuálně po skončení přednesu imáma.⁴⁷

Velká mešita byla také centrem oslav náboženských svátků nebo konání zvláštních modliteb, například těch za déšť. Córdoba procházela na přelomu 8. a 9. století dlouhým obdobím sucha a věřící se scházeli v mešitě právě proto, aby modlitbou tento stav zvrátili. Pro její vykonání se v ní mohli sejít kdykoliv během dne mimo konání jedné z pravidelných denních modliteb. Při modlitbě za déšť vztyčil imám zahalený pláštěm ruce vzhůru a pronesl následující: *„Alláhu, sešli nám rychle a bez prodlení vydatný déšť, který by dával plody a byl přínosem beze škod. Náš Pane, sešli vodu svým služebníkům a svým zvířatům a prokaž svoji laskavost vzkříšením země, která leží mrtvá. Ach, Pane, pošli nám vodu! Ach, Pane, pošli nám vodu! Ach, Pane, pošli nám vodu!“*⁴⁸ Poté následovalo velebení Alláha a zdůrazňování pokory věřících, načež si imám obrátil plášť, aby tak symbolicky předznamenal obrat k dobrému.⁴⁹

Velká mešita také plnila funkci jednoho z center soudní praxe. Funkce soudce byla jednou z nejvyšších funkcí v al-Andalusu. Po nastudování díla *Historia de los jueces de Córdoba*, které na základě

⁴⁷ AHMADIYYA MUSLIM COMMUNITY (1994): s. 51-54. Dostupné z: http://islamahmadiyya.es/publicaciones/libros/oracion_musulmana.pdf; [cit. 15.3.2013].

⁴⁸ „Allah, envíanos pronto y sin demora lluvia abundante y generalizada, que produzca frutos y beneficios sin daño. Señor nuestro, envía agua a Tus siervos y a Tus animales y amplía Tu merced resucitando la tierra que yace muerta. ¡Oh Señor, envíanos agua! ¡Oh Señor, envíanos agua! ¡Oh Señor, envíanos agua!“ AHMADIYYA MUSLIM COMMUNITY (1994): s. 70. Dostupné z: http://islamahmadiyya.es/publicaciones/libros/oracion_musulmana.pdf; [cit. 15.3.2013].

⁴⁹ Tamtéž.

vyprávění relevantních osob a sběru historických dat vytvořil v 10. století Muhammad al-Chušaní, známý také jako Aljoxaní, a které bylo v roce 1914 poprvé přeloženo do španělského jazyka Juliánem Tiberou y Tarragó, lze soudce působící v objektu mešity klasifikovat do několika skupin: soudce pro arabské muslimy, soudce pro zbytek islámské komunity, soudce pro případy zneužití moci a nactiutrhání a soudce pro tržiště. Všichni jednotlivci z těchto skupin byli podřízeni dvěma nejvyšším soudcům, městskému soudci a soudci, který řídil veškeré policejní akce. Tito dva fungovali též jako jakési spojky mezi soudci z oněch čtyř zmíněných skupin a vládcem.

Další funkcí mešity byla funkce vzdělávací. Stavba zčásti fungovala jako univerzita a byla svého času považována za jednu z nejvýznamnějších institucí tohoto typu na světě. Zároveň byla vůbec největším vědeckým centrem v Evropě. Za účasti nejlepších profesorů zde probíhala výuka všech významných věd, například aritmetiky, geometrie, filozofie, astronomie, muziky či medicíny. Kvalita studia přilákala do Córdoba učence muslimského i nemuslimského původu, ze všech koutů světa. Dobře tu fungoval systém stipendií, díky kterým mohli studovat i ti, kteří by se kvůli nedostatečným finančním prostředkům výuky jinak účastnit nemohli. Mezi nejznámější absolventy patřili Abú al-Qásim al-Zahráwí, nazývaný též Abulcasis, mnohými označován jako „otec moderní chirurgie“, Abú Bakr Muhammad ibn Tufajl neboli Abubacer, filosof a spisovatel, jenž je autorem díla *Živý, syn Bdícího*, Muhammad ibn Aslám al-Gháfiqí, oční lékař a jeden ze zakladatelů oftalmologie, Abú al-Walíd Muhammad ibn Rušd, latinsky Averroes, významný filozof a znalec islámských zákonů, a další.⁵⁰

⁵⁰ Dostupné z: <http://islamstory.com/es/node/37692>; [cit. 16.3.2013].

5 VZHLED VELKÉ MEŠITY PO ROCE 1236

29. června 1236 vtrhla do Córdoby vojska vedená Ferdinandem III. Kastilským. Jednalo se o akt takzvané reconquisty, neboť město bylo již jednou fakticky dobyt v roce 1146 Alfonsem VII. Kastilským. Tehdy se sice v andaluském politickém dění vůle křesťanského krále projevila, Velká mešita ale i nadále fungovala jako hlavní centrum córdobského, převážně pak muslimského života. Město tedy muselo být znovudobyto, a to i včetně mešity.

Poté, co dlouhé procesí vojáků přešlo římský most, došli tito k Velké mešitě, kde vzápětí umístili na minaret kříž a praporec křesťanského království Kastilie a Leónu. Následně zde byla odsloužena mše biskupa z Osmy, při níž došlo k vysvěcení islámského oratoria a zasvěcení celé stavby Marii, matce Ježíšově.

V objektu byly záhy zahájeny stavební práce; některé části bývalé mešity byly zcela zachovány, některé se staly základem pro přestavbu, jejímž výsledkem je katedrála ve své dnešní podobě.

5.1 Přestavba na katedrálu

V místě, které označovalo přechod k přístavbě chalífy al-Hakama II., byla krátce po vysvěcení modlitebny vybudována první křesťanská kaple.⁵¹ Celý prostor vedoucí až k západní stěně budovy byl vyhrazen pro vznik presbytáře, v němž měl stát hlavní oltář a odkud by se vedly bohoslužby. Kvůli přetrvávajícím sporům mezi křesťany a muslimy však nedošlo k zahájení stavebních prací na presbytáři dříve než na přelomu 15. a 16. století. Kaple Villaviciosa je dnes charakteristická svojí poměrně

⁵¹ Capilla de Villaviciosa (šp.)

střídmou výzdobou⁵², svého času se ale jednalo o jednu z nejkrásnějších částí katedrály.⁵³

V těsné blízkosti výše zmíněné kaple Villaviciosy se nacházela menší kaple, jejíž výstavba byla započata pravděpodobně již v období vlády Almohadů.⁵⁴ Od 2. pol. 14. století se nazývala královskou. Královská kaple měla čtyřúhelný půdorys a její poloha byla souběžná s loděmi původní mešity. Svojí západní stranou přiléhala právě k Villaviciose. Podlaha v prostoru kaple byla o několik metrů výše než podlaha samotné katedrály, a to proto, že se pod ní nacházela krypta s ostatky otce a děda krále Jindřicha II. Kastilského, jenž je sem nechal uložit. Prostor ve své výzdobě vykazoval prvky mudéjarské architektury.⁵⁵ Obklad z dlaždic se vyznačoval přesnými geometrickými vyobrazeními a zakončen byl sádrovým vlysem, který na východní zdi kaple zobrazoval heraldické výjevy království Kastilie a Leónu, různé arabské nápisy či menší laločnaté oblouky. Z vlysu poté výše vystupovaly vícelaločnaté oblouky a kosočtverce na podkladu s motivem arabesky. Uprostřed zdi vznikla nika, v níž byla vystavena socha Ferdinanda III. Kastilského.⁵⁶

Další původní částí Velké mešity, která doznala po reconquistě určitých změn, bylo nádvoří. Za doby vlád muslimských panovníků sloužilo jako místo, kde probíhala výuka nebo soudní řízení. Severní strana budovy mešity byla směrem do nádvoří otevřená, aby bylo možné dostat se volně do modlitebního sálu, a také kvůli dostatečnému přísunu denního světla. Otevření mimo jiné symbolicky propojovalo nádvoří s nejdůležitějším prostorem celého komplexu. Poté, co došlo k dobytí

⁵² Viz Obr. příloha č. 23 a č. 24, s. 57.

⁵³ Některé z dochovaných středověkých maleb je v současnosti možné shlédnout v córdobském Muzeu krásných umění / Museo de bellas artes de Córdoba (šp.).

⁵⁴ Dynastie Almohadů vládla v průběhu 12. a 13. století na území dnešního Maroka. Od roku 1149 do křesťanské reconquisty ovládala i území al-Andalus.

⁵⁵ Mudéjarové byli muslimové, kteří zůstali na území Pyrenejského poloostrova i poté, co bylo toto již ovládáno křesťany. Mnohdy se zde živilo jako řemeslníci či stavitelé.

⁵⁶ Dostupné z: <http://mezquitacatedral.com/index.php?act=mostrarContenidos&ca=-18>; [cit. 14.2.2013].

města křesťany, byly otvory v severní zdi zastavěny, protože uvnitř budovy mělo záhy dojít k výstavbě několika kaplí. Tímto stavebním zásahem bylo nádvoří odříznuto od vnitřních svatých prostorů a začalo plnit funkci jakéhosi menšího náměstí přidruženého ke katedrále, které sloužilo jako zahrada, místo pro určitou formu rozptýlení nebo částečně jako hřbitov.⁵⁷

Původní sloupořadí obklopující nádvoří z jeho tří stran, které podíralo podkovovité oblouky, se na počátku 16. století dočkalo rekonstrukce. Arkády byly nově půlkruhové a ohraničené alfizem, vždy po třech oddělené opěrným sloupem, jež byl ve své dolní části půlválcový, v horní potom mnohoúhelný. Kapitely byly ve velké většině převzaty z původních sloupů. Dnes bývá nádvoří nazýváno pomerančovníkovým⁵⁸, a to logicky díky přítomnosti pomerančovníků, které zde byly vysazeny krátce po přestavbě.

Změn se dočkal i minaret ^cAbd al-Rahmána III. První zmínky o jeho údajném využití jako zvonice pochází z roku 1360, prvním přímo potvrzeným letopočtem je však až rok 1495, který je vyražen na jednom ze zvonů.⁵⁹ Na konci 16. století bylo rozhodnuto o přestavbě věže, která byla téměř v dezolátním stavu. Konstrukce minaretu byla zčásti stržena a poté opět vystavena, již podle plánů křesťanských panovníků, včetně zvonového patra. V tom se nacházelo celkem 12 zvonů, na každé straně zvonice po třech. Prostřední ze tří zvonů byl vždy největší, umístěn v půlkruhovém oblouku, další dva, které se nacházely po jeho stranách, byly menší.⁶⁰ Nestržené části minaretu byly obestaveny silnými zdmi. V průběhu stavebních prací vznikla vedle Brány odpuštění dočasná zvonice, která byla vybavena šesti zvony.

⁵⁷ Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-Patio-Naranjos.html>; [cit. 16.2.2013].

⁵⁸ Patio de los naranjos (šp.)

⁵⁹ Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-torre.html>; [cit. 16.2.2013].

⁶⁰ Viz Obr. příloha č. 26, s. 59.

Na počátku 17. století byly dokončeny práce na presbytáři, pro nějž bylo nakonec vybráno místo v samém středu budovy, v takzvané velké kapli.⁶¹ Velkou měrou se na nich podíleli architekti Hernán Ruiz starší a jeho syn, taktéž Hernán Ruiz. Presbytář⁶² měl podobu jedné velké, prosvětlené lodě v gotickém stylu, jež byla postavena kolmo na lodě původní mešity. Prostor, který presbytář zabral, byl 75 metrů dlouhý a 37 a půl metru široký. Vyzdoben byl kruhovými malbami svatých a apoštolů či anděly třímajícími v rukou hudební nástroje. Původní plány počítaly s částečným zbouráním několika lodí mešity a postavením další lodě presbytáře, jež by se s onou první křížila. Nakonec byly k tomuto křížení částečně využity právě dvě původní přilehlé lodě, které byly dodatečně zaklenuty křížovými klenbami.⁶³

5.2 Současná podoba vybraných vstupních portálů

Nejenom interiér objektu jako takový doznal po reconquistě změn. Rekonstruovány či přestavovány byly i vstupní portály; některé více, některé méně – ty si prakticky zachovaly svoji původní podobu, kterou měly již v době emirátu, resp. chalífátu. Otevřeno bylo též několik dalších bran. Portály z doby před křesťanskou reconquistou byly v drtivé většině po obsazení mešity nově pojmenovávány. Původní názvy, pokud tyto existovaly, dnes, až na výjimky, prakticky není možné doložit.

5.2.1 Brána vezírů

Brána vezírů⁶⁴ se dnes, pravděpodobně jako jediná z bran, nazývá stejně jako kdysi za vlády ^cAbd ar-Rahmána I. Někdy se pro ni používá též alternativního označení Brána sv. Štěpána.⁶⁵

⁶¹ Capilla mayor (šp.)

⁶² Viz Obr. příloha č. 21, s. 56.

⁶³ CONTRERAS, R. a kol. (1993): s. 66.

⁶⁴ Viz Obr. příloha č. 27, s. 60.

Brána se nachází na západní straně budovy bývalé mešity a společně s Bránou děkanů se v 8. století stala jedním z prvních otevřených vstupních portálů vůbec. Vcházelo se jí přímo do modlitebního sálu. Samotný vstup je řešen jako obdélníkový otvor, nad jehož překladem se nachází oblouk podkovovitý, který lehce vyčnívá z plochy průčelí a je tvořen kamennými a cihlovými klenáky, tudíž je i zde, stejně jako u arkád v oratoriu, patrné specifické střídání bílé, resp. světlé, a červené barvy.⁶⁶ Klenáky pateční jsou kamenné. Podkovovitý oblouk je obehnán alfizem. Nad alfizem se nachází tři malé slepé, konkávní římsou lemované, podkovovité oblouky, u nichž se zachovaly zbytky dekorativního zdobení na sloupcích. Nad těmito slepými oblouky se nachází jakási ochrana, stříška proti dešti v podobě zubatého cimbuří, které vystupuje z profilu budovy, a to pouze v šíři alfizu.

V prostoru mezi překladem vchodu do objektu a velkým podkovovitým obloukem zůstaly do dnešních dnů zachovány dva arabské nápisy z 9. století, doby vlády emíra Muhammada I. Jedná se o nejstarší inskripce, které je možné v prostorech mešity a na jejích vnějších průčelích zhlédnout. První z nich se nachází na vnitřní straně klenbového oblouku, druhá potom lemuje vrchní okraj překladu. Právě druhá inskripce navazuje na nápis pod klenbovým obloukem a obsahuje přesnou dataci vzniku obou, rok 241 hidžry, tedy rok 855, kdy byly fakticky dokončeny dílčí změny v mešitě podle návrhu Muhammada I. Také se v ní objevuje jméno jednoho ze stavebních pracovníků, Masrura, jehož dílem byly pravděpodobně i tyto dvě inskripce. V roce 1879 byly nápisy poprvé přeloženy do španělského jazyka, a to archeologem a arabistou Rodrigem Amadorem de Los Ríos y Villalta. Později byly přeloženy ještě několikrát, pokaždé však relativně podobně.

⁶⁵ Puerta de San Esteban (šp.)

⁶⁶ Viz Obr. příloha č. 28, s. 60.

Překlad historika Manuela Gómeze Morena z roku 1951: „*Nařídil emír, necht' se Bůh stará o to, aby byl ctěn, Mohamed, syn Abderrahmána, výstavbu toho, co bylo mešitě přínosem, a konsolidaci jejího významu, očekávaje odměnu od Boha. V roce 241 s požehnáním božím a boží pomocí. Masrur.*“⁶⁷

Překlad arabisty Manuela Ocaňy Jiméneze z roku 1988: „*Ve jménu Alláha milosrdného, slitovného. Nařídil emír, necht' je k němu Alláh štědrý, Muhammad ibn °Abd al-Rahmán renovaci této mešity a konsolidaci jejího významu, očekávaje za to od Alláha pozemské odměny. Tyto (práce) byly dokončeny v roce dvě stě čtyřicet jedna, s Alláhovým požehnáním a jeho pomocí, pod vedením Masrura.*“⁶⁸

Na úrovni velkého podkovovitého oblouku se z jeho obou stran nachází dvě jakési dutiny, dekorativní slepé otvory, jejichž horní linie je tvořena stupňovitě posazenými čtyřúhlymi dekorovanými bloky, spodní je řešena překladem. Arabeskové motivy v sádrové dekoraci, právě zde u Brány vezírů, jsou považovány za jedny z nejvíce zdařilých, co se budovy mešity týče. Nad každým ze zmíněných slepých otvorů se nachází okno zakryté ozdobnou mřížkou z mramoru.

Při pohledu z vnitřku budovy se brána nachází ve stěnovém úseku o rozměrech 8 x 9,42 metry, který je neomítnut a skýtá pohled na celkem 15 řad opracovaných kamenných kvádrů.⁶⁹ Vedle samotné brány, jejíž interiérové rozměry jsou 3,12 metrů na výšku a 1,82 metry na šířku, je vidět ještě jedno z oněch oken, které je zakryté mramorovou mřížkou,

⁶⁷ „Ordenó el emir, Dios lo ennoblezca, Mohámed, hijo de Abderrahmán, la construcción de lo que era conveniente en esta mezquita y su consolidación, esperando el pago de Dios y su recompensa. En el año 241 con la bendición de Dios y su ayuda. Masrur.“ MARFIL RUIZ, P. F. (2010): s. 156-157.

⁶⁸ „Basmala. En el nombre Mandó el emir, ¡Allah sea generoso con él!, Muhammad ibn °Abd al-Rahmán la edificación de lo que se renovó de esta mezquita y su consolidación, esperando la recompensa ultra terrena de Allah por ello. Y se terminó aquello en el año uno y cuarenta y doscientos, con la bendición de Allah y su ayuda, bajo la dirección de Masrur.“ OCAÑA JIMÉNEZ, M. (1988): s. 12.

⁶⁹ MARFIL RUIZ, P. F. (2010): s. 121.

druhé je totiž již součástí kaple sv. Augustýna⁷⁰, jejíž výstavba byla realizována po reconquistě. Nad překladem samotného vstupu se nachází oblouk, který je opět ohraničen alfizem. Okno se nachází ve výšce alfizu.

5.2.2 Brána děkanů

Brána děkanů byla otevřena v 8. století za vlády °Abd ar-Rahmána I. a zároveň se stala prvním otevřeným vstupem na nádvoří. Její název pochází z doby po dobytí Córdoby křesťany. Děkan je osoba, která v době nepřítomnosti biskupa stojí v čele katedrální kapituly a dříve, když byl v córdobské katedrále uváděn do funkce nový děkan, vstupoval tento do objektu právě Bránou děkanů, z čehož je odvozen i její název.

Co se týče vzhledu brány při pohledu z exteriéru⁷¹, je zcela zřejmé, že se nejedná o původní podobu z doby emirátu, jako spíše o výsledek přestavby po reconquistě. Nad vchodem se nachází předělaný podkovovitý oblouk, z cihel a velmi strohý, obehnaný alfizem. Nad ním je potom ochranná stříška, která má podobu z profilu vystupující římsy, jež nese řadu stupňovitých cihlových zubů. Prostor mezi alfizem a obloukem byl podle všeho dekorován malbou od kastilských řemeslníků.⁷²

Více zajímavou je interiérová část Brány děkanů.⁷³ Nad poměrně vysokým kamenným překladem se nachází oblouk, jehož vrchní část tvoří patnáct klenáků, střídavě z kamene a cihly, zhruba od poloviny své výšky směrem dolů je však tvořen pouze opracovanými kamennými klenáky, které jsou v horizontální poloze tak, aby oblouk působil jako

⁷⁰ Capilla de San Agustín (šp.)

⁷¹ Viz Obr. příloha č. 29, s. 61.

⁷² MARFIL RUIZ, P. F. (2010): s. 124-125.

⁷³ Viz Obr. příloha č. 30, s. 61.

podkovovitý.⁷⁴ Tento vzhled oblouků je jedním z typických pro mozárabskou⁷⁵ architekturu.

5.2.3 Palmová brána

Palmovou bránou⁷⁶, dříve označovanou také jako Oblouk požehnání⁷⁷, se vstupuje z prostoru pomerančovníkového nádvoří do oratoria, přímo do centrální lodi. Brána byla otevřena již za vlády [°]Abd ar-Rahmána I., její původní podoba však byla pozměněna z důvodu pozdější rekonstrukce vedené [°]Abd ar-Rahmánem III., která musela být provedena, jak napovídá inskripce dochovaná právě v prostoru brány, kvůli možnému zřícení původní konstrukce brány. Dílčími změnami brána prošla ještě později po křesťanské reconquistě.

Brána je při pohledu z nádvoří tvořena systémem omítnutých podkovovitých oblouků, v nichž se s využitím červené hlíny střídají červené a bílé klenáky, a které jsou svrchu chráněny římsou. Po projití centrálním z těchto oblouků⁷⁸ si návštěvník může všimnout půlkruhového oblouku o rozměrech 4,92 x 6,60 metru⁷⁹, který za dob vlády prvního andaluského umajjovského emíra sloužil právě jako hlavní vstup do budovy mešity. Ona řada oblouků byla přistavena k původnímu vstupu jako opěra, aby se tento nezřítíl.

Rekonstrukční práce byly ukončeny v roce 346 hidžry, tedy v roce 958. Přesné datum je známo díky portálové inskripci, která se dochovala v následujícím znění: *„Nařídil služebník Alláha, emír věřících, opravu*

⁷⁴ MARFIL RUIZ, P. F. (2010): s. 124.

⁷⁵ Jako mozárabové byli označováni křesťané, kteří žili v al-Andalusu. Mnozí z nich se adaptovali na muslimský životní styl; pracovali ve státní správě, sloužili v emirátní armádě či se živili jako řemeslníci.

⁷⁶ Puerta de las palmas (šp.)

⁷⁷ Arco de las bendiciones (šp.)

⁷⁸ Viz Obr. příloha č. 31, s. 62.

⁷⁹ MARFIL RUIZ, P. F. (2010): s. 126.

tohoto průčelí a jeho zpevnění, za účelem vrátit krásu kultovním obřadům ve jménu Alláha a chránit posvátný charakter jeho domu. Tyto práce byly dokončeny s pomocí Alláhovou v měsíci dhú'l-hidždža roku 346, pod dohledem propuštěného otroka, jeho vezíra a jeho správce, ^cAbd Alláha ibn Badra. Dílo Sa'ida ibn Ajuba.⁸⁰

Vnější centrální podkovovitý oblouk je od slepých oblouků postranních oddělen velkými čtyřúhlymi kamennými bloky, které mají funkci pilířů. Obloukové klenáky jsou dekorovány geometrickými motivy. Prostor mezi tímto obloukem a obloukem půlkruhovým, který fungoval jako vstup v době před rekonstrukcí v 10. století, byl překlenut valenou klenbou. Mimo to se zde nachází nádržky se svěcenou vodou.

V 16. století prošlo průčelí stavební úpravou vedenou architektem Hernánem Ruizem starším. Nad obloukem vznikla nástavba, jakési čelo, které v reliéfu znázorňuje akt zvěstování Panně Marii⁸¹, jenž je doplněn latinským nápisem: *„Hoc sacrum opus angelicae salutationis divae Mariae Virgini dicatum frater Joannes a Toletto sculpendum curavit episcopatus sui anno decimo nativitatis vero Domini Nostri MDXXXIII.“*⁸² Postava Panny Marie je stejně jako postava Gabriela vyvedena v samostatné nice, nad jejich hlavami se nachází lastura. Niky jsou z obou stran ohraničeny sloupky, které se směrem k hlavicím zužují.

⁸⁰ „Ha ordenado el siervo de Allah, el emir de los creyentes, la restauración de esta fachada y su consolidación, a fin de dar realce a las ceremonias de culto a Allah y guardar el carácter sagrado de sus moradas. Estos trabajos fueron terminados con la ayuda de Allah, en el mes de du-l-hiyya del año 346 bajo los cuidados de su liberto, de su visir y de su intendente 'Abd Allah ibn Badr. Obra de Sa'id ibn Ayub.“ Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-Puerta-Palmas.html>; [cit. 15.3.2013].

⁸¹ Akt zvěstování Panně Marii, někdy nazýván rovněž zvěstování Páně, je momentem zjevení archanděla Gabriela Panně Marii, které zvěstuje, že se jí narodí Syn Boží.

⁸² Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-Puerta-Palmas.html>; [cit. 15.3.2013].

6 MODLITEBNÍ PRAXE: PŘÍČINA INTERNÁBOŽENSKÝCH STŘETŮ

Současně v momentě, kdy se mešita oficiálně stala katedrálou, zde byly zakázány veškeré projevy islámského náboženství, tedy především modlitby. Tento zákaz je posledních 20 až 30 let jedním ze stěžejních témat náboženských diskurzů.

V roce 1979 se poprvé od reconquisty konala v prostorech bývalé córdobské mešity hromadná modlitba, především diplomatických pracovníků ambasad islámských zemí v Madridu, a to při příležitosti oslav svátku 'Íd al-adhá.⁸³ Více muslimů najednou se mohlo v pozdějších dobách pomodlit v Córdobě ještě třikrát, a to v letech 1982, 1985 a 1991, vždy se svolením katedrální kapituly. Již dříve se zde výjimečně mohli pomodlit významné osobnosti islámského světa, které do Córdoby zavítali, například Saddám Husajn v roce 1974.

Po poslední vykonané hromadné modlitbě v roce 1991 oznámil córdobský biskup Infantes Florido ve svém dopise adresovaném místní Islámské juntě, že modlitby v mešitě-katedrále již nebudou v budoucnu povolovány, a to ani individuální, ani kolektivní. Opětovný zákaz by podle něj mohl být zrušen pouze Vatikánem, za předpokladu, že by islámské země v některých konkrétních stavbách naopak povolily modlitby křesťanů, přičemž jako příklad uvedl vzápětí chrám Hagia Sofia v Istanbulu, který dříve sloužil právě křesťanům, později byl přestaven na mešitu a od 1. pol. 20. století funguje jako muzeum.⁸⁴

Dopis fakticky roznítil jakýsi boj muslimů o právo na modlení se v prostorech Velké mešity. Ve hře byl jednu dobu i návrh, že by se

⁸³ 'Íd al-adhá je islámským svátkem oběti, při němž lidé obětují Bohu ovce nebo kozy jako připomínku Abrahámovy obětování berana. Slaví se 10. dne posledního měsíce islámského kalendáře.

⁸⁴ Dostupné z: http://webislam.com/articulos/30964-la_mezquitacatedral_de_cordoba_espacio_de_oracion_compartido.html; [cit. 20.2.2013].

v budově mohly konat i společné modlitby křesťanů a muslimů, jelikož se všichni obrací na stejného Boha, a společné modlení by pozitivně přispělo k utužení vzájemných vztahů. Biskupství však návrh zavrholo s odůvodněním, že je nemožné rozumně sloučit dvě náboženské skupiny, které se v některých aspektech vnímání náboženského života velmi liší, pro společné vykonání tohoto aktu.

V roce 2002 se u mešity-katedrály konala demonstrativní akce, které se účastnila skupina patnácti muslimů. Ti se zde po hlasitém vyznání víry ve svého jediného Boha a aplausu začali modlit, načež byli vyvedeni a někteří z nich údajně i napadeni.⁸⁵ Islámská junta později oznámila, že respektuje přeměnu mešity na katedrálu, i fakt, že se v ní konají křesťanské bohoslužby, nicméně je nepřípustné, aby docházelo k podobným zásahům proti muslimům, kteří objekt stále vnímají jako mešitu, a měli by tedy mít právo se zde pomodlit. Navíc prý tento krok odporuje i statusu, který stavbě udělila organizace UNESCO v roce 1984, kdy došlo k jejímu zapsání do seznamu světového kulturního dědictví, a to, že se jedná o symbol tolerance a internáboženského porozumění.

Poslední podobná akce se uskutečnila o Velikonocích v roce 2010. Zhruba polovina skupiny 118 muslimů z Rakouska začala vykonávat v prostoru před mihrábem hromadnou modlitbu. To jim bylo vzápětí zakázáno a turisté dostali nabídku buď pokračovat dále v prohlídce stavby, nebo budovu opustit. Osm z nich ovšem bylo zákazem rozlíceno natolik, že napadli příslušníky bezpečnostní agentury a policie, a následně proto museli být zadrženi.⁸⁶ O jejich dalším osudu rozhodne soud, který začal v únoru 2013. Nejvyšší možný trest, jenž může v této kauze padnout, činí šest let odnětí svobody.

⁸⁵ Dostupné z: <http://zenit.org/es/articles/espana-musulmanes-invaden-la-antigua-mezquita-de-cordoba-para-rezar>; [cit. 20.2.2013].

⁸⁶ Dostupné z: <http://20minutos.es/noticia/667151/0/incidentes/mezquita/cordoba/>; [cit. 20.2.2013].

7 TURISTICKÉ AKTIVITY

Córdobská mešita-katedrála je od svého vzniku nejznámějším symbolem města. Historický význam místa, architektonická hodnota stavby a její ohromující velkolepost, to vše dělá z mešity-katedrály jednu z nejkrásnějších a nejojedinejších památek svého typu.

Zájemci o návštěvu prostorů bývalé mešity, mohou využít hned několika možností, které jim nabízí oficiální turistické instituce ve spolupráci s katedrální správou. Vstupné do samotného objektu činí 8 € pro dospělé, 4 € pro děti ve věku od 10 do 14 let, děti pod 10 let věku mají vstup zdarma.⁸⁷ Pokud se turista rozhodne pro některou z nabízených komentovaných skupinových prohlídek, při nichž během tří hodin navštíví nejenom mešitu, ale i córdobskou židovskou čtvrť, álcazar či synagogu, zaplatí až 37 €, děti mladší 8 let ji budou absolvovat zdarma.⁸⁸

V roce 2006 podepsali zástupci města Córdoby se zástupci katedrální kapituly dohodu o realizaci projektu nočních audiovizuálních prohlídek katedrály. Ty měly podle původních plánů odstartovat na konci roku 2007, zástupci kapituly ale začali mít záhy po podepsání smlouvy k celému projektu výhrady a ohrazovali se argumenty, podle nichž měla například instalace zařízení potřebných k vizuálním projekcím a osvětlení, narušovat průběh liturgických obřadů konaných v katedrále a podobně.⁸⁹ První noční prohlídka se tak kvůli připomínkám katedrální správy, které spuštění projektu výrazně zdržely, mohla uskutečnit až o tři roky později, v říjnu roku 2010.

⁸⁷ Ceny vstupného aktuální k datu 22. března 2013. Dostupné z: <http://catedraldecordoba.es/informacion.asp>; [cit. 22.3.2013].

⁸⁸ Ceny vstupného aktuální k datu 22. března 2013. Dostupné z: <http://mezquitadecordoba.org/visitaregularmezquitacordoba.htm>; [cit. 22.3.2013].

⁸⁹ Dostupné z: http://webislam.com/noticias/51936-la_iglesia_bloquea_un_proyecto_turistico_en_la_mezquita_de_cordoba.html; [cit. 22.3.2013].

Noční prohlídky probíhají v průběhu celého roku, ve dnech a časech určených danou dobu předem, kvůli možnosti včasné rezervace. Skupina návštěvníků o celkovém počtu maximálně 100 osob, začíná svoji prohlídku vždy na pomerančovnickovém nádvoří, kde zhlédne audiovizuální projekci shrnující historii památky a města, načež následuje přesun do interiéru stavby, v níž turisté neminou žádné z jejích nejzajímavějších míst a zákoutí. Vše je doprovázeno zvukovou kulisou a osvětlením, jež je regulováno na základě tempa samotné prohlídky. Veškerý odborný výklad je návštěvníkům přenášen do sluchátek, a to až v osmi různých jazycích, kromě španělštiny a angličtiny také v jazyce francouzském, německém, portugalském, italském, arabském či japonském. Noční prohlídka stojí 18 € pro dospělého, 9 € pro seniory, studenty do 26 let a děti od 7 let výše, mladší děti vstupné neplatí.⁹⁰

Velice hojně je objekt navštěvovaný v období Velikonoc, nejdůležitějších křesťanských svátků. Katedrála je zcela přirozeně při córdobských oslavách jejich středobodem. Návštěvníci se mohou zúčastnit například mše o Květné neděli, při níž je požehnáno palmovým ratolestem či požehnání olejomalb s křesťanskými motivy o Šedivém úterý. V průběhu celého velikonočního týdne zde potom probíhají svátostní mše, které jsou doplněny procesími členů bratrstev, kteří sem přichází ke svaté zpovědi. Relativní novinkou pro ty, kteří by se rádi velikonočních oslav v Córdobě zúčastnili a nemohou, je vysílání internetové televize, kterou spustila na svých internetových stránkách córdobská diecéze, a na níž je možné sledovat celý jejich průběh.⁹¹

Mešita-katedrála je bezesporu nejvíce navštěvovanou historickou památkou ve městě. Podle čísel oficiálního córdobského Sdružení pro

⁹⁰ Ceny vstupného aktuální k datu 22. března 2013. Dostupné z: <http://catedraldecordoba.es/visitanocturna.asp>; [cit. 22.3.2013].

⁹¹ Dostupné z: <http://diocesisdecordoba.com/noticias/semana-santa-en-directo-desde-la-catedral/>; [cit. 22.3.2013].

turismus⁹² stavbu každoročně navštíví okolo 1,2 miliónu osob. Rekord v celkovém počtu návštěvníků drží doposud rok 2001, kdy jich do mešity-katedrály zavítalo přesně 1 266 724. Svůj podíl na výši tohoto čísla má i expozice *Lesk a záře Umajjovců*, která se v místě právě konala.⁹³ Tradičně nejvíce turistů proudí do katedrály v měsících dubnu, květnu a říjnu, naopak leden, únor a prosinec jsou měsíce s návštěvností nejnižší.

⁹² Consorcio de turismo de Córdoba (šp.)

⁹³ Dostupné z: http://diariocordoba.com/noticias/temadia/record-historico-de-visitantes-a-mezquita-catedral-en-ultimo-ano_689680.html; [cit. 22.3.2013].

8 ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo, jak jsem již zmínila v úvodu, seznámit čtenáře především se stavebním a architektonickým vývojem Velké mešity, její úlohou v životě córdobských muslimů a proměnou mešity na katedrálu, i poměrně aktuálními tématy jako jsou konflikty kvůli vykonávání islámské náboženské praxe v podobě modliteb nebo turistické aktivity spojené s mešitou.

Velká mešita je bez veškerých debat jednou z nejvýznamnějších památek Córdoby a islámské architektury jako takové. Córdoba je městem s bohatou historií, která se začala psát již v 8. století př. n. l. Výrazným historickým mezníkem města se stala chvíle, kdy bylo toto obsazeno muslimy a stalo se hlavním centrem nově vzniklého emirátu. Symbolem města a především vzkvétající moci Umajjovců na Pyrenejském poloostrově se stala právě Velká mešita, která byla postavena na místě bývalé vizigótské baziliky. Podoba, kterou měla po dokončení prvních stavebních prací ve 2. pol. 8. století, jí však dlouho nevydržela. Prakticky každý další muslimský panovník, který se postavil do čela emirátu, od roku 929 chalífátu, jako by chtěl zanechat v mešitě svoji stopu, a tak se tato postupně rozšiřovala. Dnes se celý objekt rozkládá na ploše přes 23 tisíc metrů čtverečních.

Mešita byla především centrem náboženské praxe, místem, kam se lidé chodili modlit nejenom během dne, ale přicházeli sem i na páteční modlitby či kvůli zvláštním modlitbám, například pro přivolání deště v období sucha. V mešitě také pracovalo mnoho soudců, své sídlo zde měla i univerzita. Mezi jmény absolventů lze nalézt i některá velmi zvučná, studii zde prošli mimo jiné i Ibn Tufajl nebo Ibn Rušd.

Po křesťanské reconquistě, která proběhla v roce 1236, byla mešita zasvěcena Panně Marii a stavba začala být postupně přestavována na katedrálu. Uvnitř modlitebny mešity vznikly nové kaple, minaret byl

přestaven na zvonici, změny se dotkly i nádvoří, které již nebylo přímo propojené s oratoriem a stalo se spíše ke katedrále přidruženým malým náměstím, zahradou, částečně i hřbitovem. V práci jsem se též věnovala současné podobě vybraných vstupních portálů – Brány vezírů, Brány děkanů a Palmové brány. Výběr nebyl zcela náhodný, záměrně jsem vybrala jedny z nejstarších portálů, u nichž byla zachována původní podoba více, či, pod vlivem následných rekonstrukcí, méně.

V kapitole věnované modlitební praxi jsem se zaměřila především na problémy, které tato způsobila v rámci mezináboženského diskurzu. Od doby, kdy se mešita stala po dobytí Córdoby křesťany katedrálou, jsou totiž v objektu zakázány modlitby jako součást islámské náboženské praxe. Muslimská obec ve Španělsku, a nejenom tam, je s tímto zákazem dlouhodobě nespokojena. Mezi možnými řešeními se objevil i návrh na společné modlitby křesťanů a muslimů. Zástupci katedrální kapituly však odmítají jakoukoliv změnu či možnost sdílení objektu se stoupenci jiného náboženství. I proto již někteří muslimové, kteří se i přes zákaz snažili v objektu pomodlit, skončili v rukou policistů.

Poslední kapitolu jsem pojala spíše jako doplňkovou, aby si čtenáři mohli udělat obrázek o tom, jaké typy prohlídek se v mešitě dají absolvovat či kolik tuto stavbu vůbec navštíví během roku lidí.

Má bakalářská práce pravděpodobně nevyčerpala celé téma. Studium jednotlivých stavebních postupů, použitých materiálů či podoby a významů dekorací by jistě vydalo na další samostatnou práci, stejně jako zkoumání možného vlivu architektury mešity na další stavby. Věřím však, že i tak jsem poskytla čtenářům ucelený obraz o historii, podobě a významu mešity-katedrály, která je bezesporu ohromující stavbou a kterou stojí za to navštívit.

9 POUŽITÁ LITERATURA

ALJOXANÍ. *Historia de los jueces de Córdoba*. Z arab. originálu přeložil Julián TIBERA y TARRAGÓ. Madrid: Centro de Estudios Históricos, 1914.

BAHBOUH, Charif, FLEISSIG, Jiří a RACZYŃSKI, Roman. *Encyklopedie islámu*. Praha: Dar Ibn Rushd, 2008.

BARRUCAN, Marianne a BEDNORZ, Achim. *Moorish Architecture in Andalusia*. Köln: TASCHEN, 2002.

CABOT, Aria, FASS, John a SGARDELLO, Vita. *Poklady orientu: historie a kultura islámu*. Čestlice: Rebo Productions CZ, 2010.

CASTEJÓN, Rafael. *La Mezquita Aljama de Córdoba*. León: Editorial Everest, 1976.

CONSORCIO DE TURISMO DE CÓRDOBA. *Informe anual 2009*. Córdoba: Consorcio de Turismo de Córdoba, 2010.

CONSORCIO DE TURISMO DE CÓRDOBA. *Informe anual 2010*. Córdoba: Consorcio de Turismo de Córdoba, 2011.

CONSORCIO DE TURISMO DE CÓRDOBA. *Informe anual 2011*. Córdoba: Consorcio de Turismo de Córdoba, 2012.

CONTRERAS, Rafael a LABORDA YNEVA, José. *Estudio descriptivo de los monumentos árabes de Granada, Sevilla y Córdoba*. Zaragoza: Colegio Oficial de Arquitectos de Aragón, 1993.

DAROCA BRUÑO, Francisco, YLLESCAS ORTIZ, María a LA FUENTE DARDER, Felipe de. *Guía de arquitectura de Córdoba*. Sevilla: Junta de Andalucía, 2003.

HILLENBRAND, Robert: Medieval Córdoba as a cultural centre. In: KHADRA JAYYUSI, Salma. *The Legacy of Muslim Spain*. Leiden: Brill, 2000, s. 112-135.

CHEJNE, Anwar. *Muslim Spain: Its History and Culture*. Minneapolis: The University of Minnesota Press, 1974.

- KHOURY, Nuha. The Meaning of the Great Mosque of Córdoba in the Tenth Century. *Muqarnas: An Annual on the Visual Culture of the Islamic World*. Leiden: Brill, 1996, **13**, 80-98.
- MARFIL RUIZ, Pedro Francisco. Estudio de las linternas y el extradós de las cúpulas de la Maqsura de la Catedral de Córdoba – antigua mezquita Aljama. *Arqueología de la Arquitectura*. Madrid: CSIC, 2004, **3**, 91-107.
- MARFIL RUIZ, Pedro Francisco. *Las puertas de la Mezquita de Córdoba durante el Emirato Omeya*. Córdoba: Universidad de Córdoba, 2010.
- OCAÑA JIMÉNEZ, Manuel. Inscripciones árabes fundacionales de la Mezquita-Catedral de Córdoba. *Cuadernos de Madínat al-Zahrá'*. Córdoba: Junta de Andalucía, 1988, **2**, s. 9-28.
- PROCHAZKA, Amjad Bohumil. *Mosques*. Zürich: MARP, 1986.
- SÁNCHEZ GARCÍA, Luis Enrique. *La Mezquita de Córdoba*. Sevilla: Junta de Andalucía, 2004.
- SOUTO LASALA, Juan Antonio. La Mezquita Aljama de Córdoba. *Artigrama*. Zaragoza: Departamento de Historia del Arte de la Universidad de Zaragoza, 2007, **22**, s. 37-72.
- VIGUERA MOLÍNS, María Jesús. *Los reinos de taifas y las invasiones magrebíes*. Madrid: MAPFRE, 1992.

10 ELEKTRONICKÉ A INTERNETOVÉ ZDROJE

AHMADIYYA MUSLIM COMMUNITY. *Salat: el libro de la oración musulmana* [online]. Z angl. originálu přeložila Razia TASNIM. Pedro Abad: Mezquita Basharat, 1994. Dostupné z:

http://islamahmadiyya.es/publicaciones/libros/oracion_musulmana.pdf;
[cit. 15.3.2013].

SHAMSUDDÍN ELÍA, Ricardo Horacio. *La civilización del islam* [online]. Tucumán: Organización islámica Argentina, 2005.

Dostupné z: http://islamelsalvador.com/historia/enciclopedia_islamica.pdf;
[cit. 15.12.2012].

<http://20minutos.es>

<http://artencordoba.com>

<http://catedraldecordoba.es>

<http://diariocordoba.com>

<http://diocesisdecordoba.com>

<http://en.wikipedia.org>

<http://es.wikipedia.org>

<http://flickr.com>

<http://islamstory.com>

<http://mezquitacatedral.com>

<http://mezquitadecordoba.org>

<http://webislam.com>

<http://whc.unesco.org>

<http://zenit.org>

11 RESUMÉ

The Great Mosque of Córdoba is undoubtedly one of the most significant monuments of Córdoba and Islamic architecture. Córdoba is a city with a rich history and the very important moment of it was when the city was occupied by Muslims and became a center of newly established emirate. The symbol of the city and especially flourishing Umayyad power in the Iberian Peninsula became just the Great Mosque, which was built on the site of the former Visigothic basilica. Today the whole building covers an area of over 23,000 square metres.

This thesis sums up briefly the history of Córdoba and then includes a detailed description of particular stages of building operations, during which the Great Mosque was extended gradually, as well as description of rebuilding of mosque to a cathedral. One of the chapters deals with an overview of functions, which the mosque had kept before the Christian reconquista. It had not only the religious function, it was also the seat of the tribunal and the university. The work also offers a view of contemporary conflicts between Christians and Muslims about a prohibition of practising Islamic religious activities in the building. The last chapter deals with an offer of tourist activities in mosque-cathedral and their position within attendance.

12 SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

1. Pohled na mešitu-katedrálu od řeky Guadalquivir
BARRUCAN, M. a kol. (2002): s. 38.
2. Rozloha původní mešity °Abd ar-Rahmána I.
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-edificio.html>,
[staženo 25.3.2013].
3. Rozloha mešity po rozšíření °Abd ar-Rahmánem II.
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-edificio.html>,
[staženo 25.3.2013].
4. Rozloha mešity po rozšíření al-Hakamem II.
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-edificio.html>,
[staženo 25.3.2013].
5. Rozloha mešity po rozšíření al-Mansúrem
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-edificio.html>,
[staženo 25.3.2013].
6. Plán mešity po rozšíření al-Mansúrem.
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-Almanzor.html>,
[staženo 25.3.2013]. Upravila Zuzana Hertlová.
7. Pohled na arkády původní mešity °Abd ar-Rahmána I.
Dostupné z:
http://infocordoba.com/espana/andalucia/cordoba/fotos/mezquita_2/pages/catedral_interior_083_jpg.htm; [staženo 25.3.2013].

8. Detail kapitelů sloupů mešity °Abd ar-Rahmána I.
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-primitiva-mezquita.html>;
[staženo 25.3.2013].
9. Dvoupatrové oblouky v přístavbě °Abd ar-Rahmána II.
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-Abderraman-II.html>;
[staženo 25.3.2013].
10. Pohled na část přístavby al-Hakama II.
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-Alhaken-II.html>;
[staženo 26.3.2013].
11. Mihráb
BARRUCAN, M. a kol. (2002): s. 79.
12. Detailní pohled na mihráb
Dostupné z:
<http://flickr.com/photos/12152206@N03/5889278183/sizes/o/in/pho>
tostream/; [staženo 26.3.2013].
13. Detail dekorace mihrábu
BARRUCAN, M. a kol. (2002): s. 80.
14. Strop mihrábu
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-Alhaken-II.html>;
[staženo 26.3.2013].
15. Kupole nad prostorem před mihrábem
BARRUCAN, M. a kol. (2002): s. 78.
16. Vikýř nad maqsúrou
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-galeria3.html>;
[staženo 26.3.2013].

17. Arkády v al-Mansúrově přístavbě
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-Almanzor.html>;
[staženo 26.3.2013].
18. Jedna z lodí al-Mansúrovy přístavby
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-galeria3.html>;
[staženo 26.3.2013].
19. Podoba minaretu ^oAbd ar-Rahmána III.
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-Abderraman-III.html>;
[staženo 26.3.2013].
20. Plán katedrály (s ohledem na informace zmíněné v BP)
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-Catedral.html>;
[staženo 26.3.2013]. Upravila Zuzana Hertlová.
21. Presbytář
Dostupné z: <http://flickr.com/photos/christopherogrady/583001509/>;
[staženo 26.3.2013].
22. Hlavní oltář v presbytáři
Dostupné z: <http://flickr.com/photos/abariltur/5267247926/>;
[staženo 26.3.2013].
23. Kaple Villaviciosa
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-galeria2.html>;
[staženo 26.3.2013].
24. Kupole Villaviciosy
BARRUCAN, M. a kol. (2002): s. 82.
25. Zaklnutí královské kaple
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-galeria3.html>;
[staženo 26.3.2013].

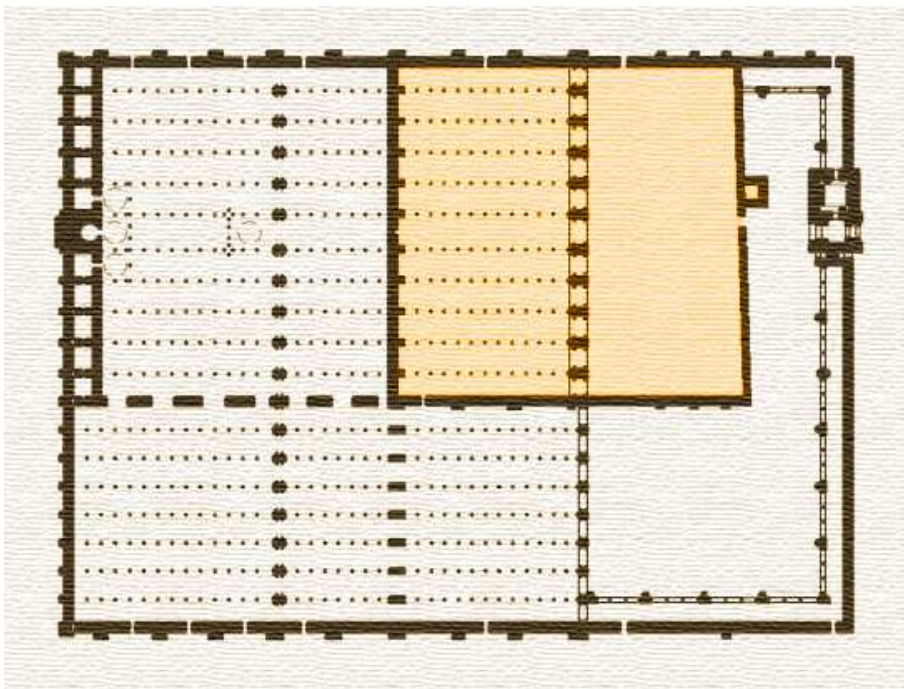
26. Pohled na zvonici z pomerančovníkového nádvoří
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-galeria1.html>;
[staženo 26.3.2013].
27. Brána vezírů – exteriér
BARRUCAN, M. a kol. (2002): s. 42.
28. Oblouk nad Bránou vezírů
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-galeria1.html>;
[staženo 26.3.2013].
29. Brána děkanů – exteriér
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-galeria1.html>;
[staženo 26.3.2013].
30. Brána děkanů – interiér
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-galeria1.html>;
[staženo 26.3.2013].
31. Palmová brána
Dostupné z: <http://artencordoba.com/MEZQUITA-CATEDRAL/Mezquita-Catedral-Cordoba-galeria1.html>;
[staženo 26.3.2013].
32. Návštěvnost mešity v letech 2009 – 2011
CONSORCIO DE TURISMO DE CÓRDOBA (2010): s. 53
CONSORCIO DE TURISMO DE CÓRDOBA (2011): s. 60
CONSORCIO DE TURISMO DE CÓRDOBA (2012): s. 38

13 OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

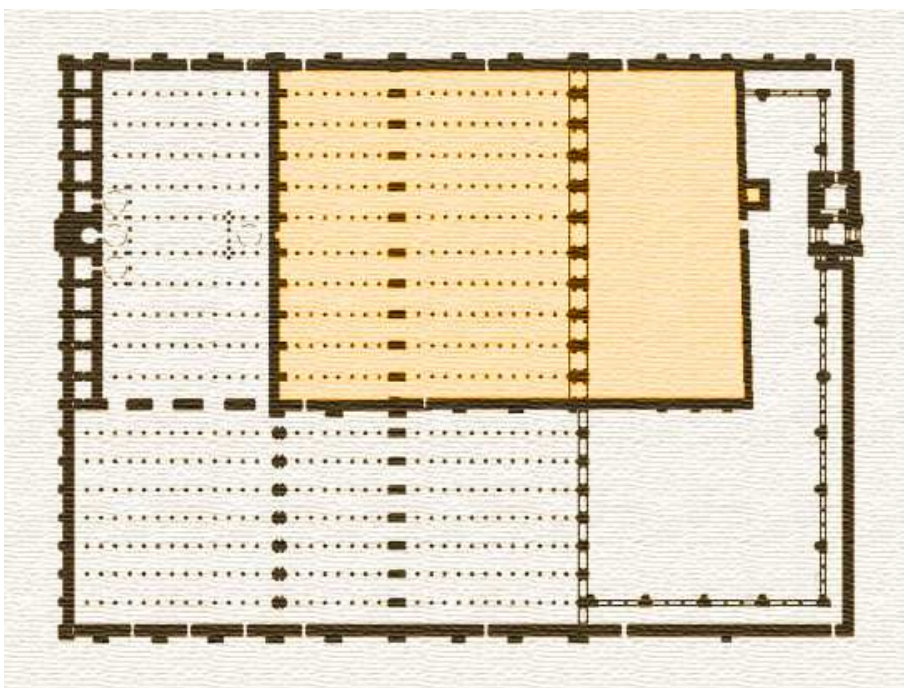
1. Pohled na mešitu od řeky Guadalquivir

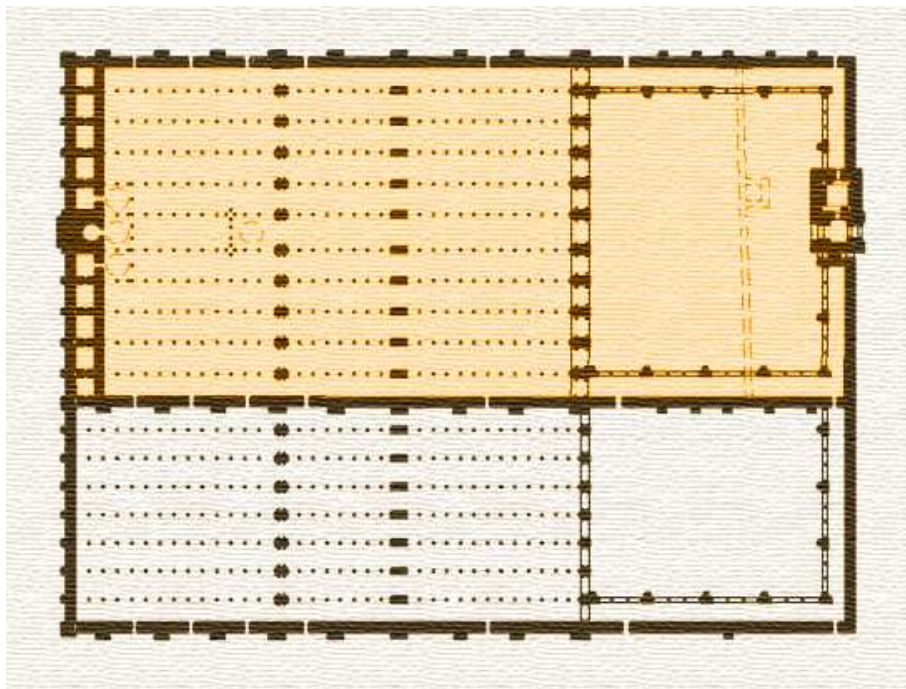
2. Rozloha původní mešity ʿAbd ar-Rahmána I.

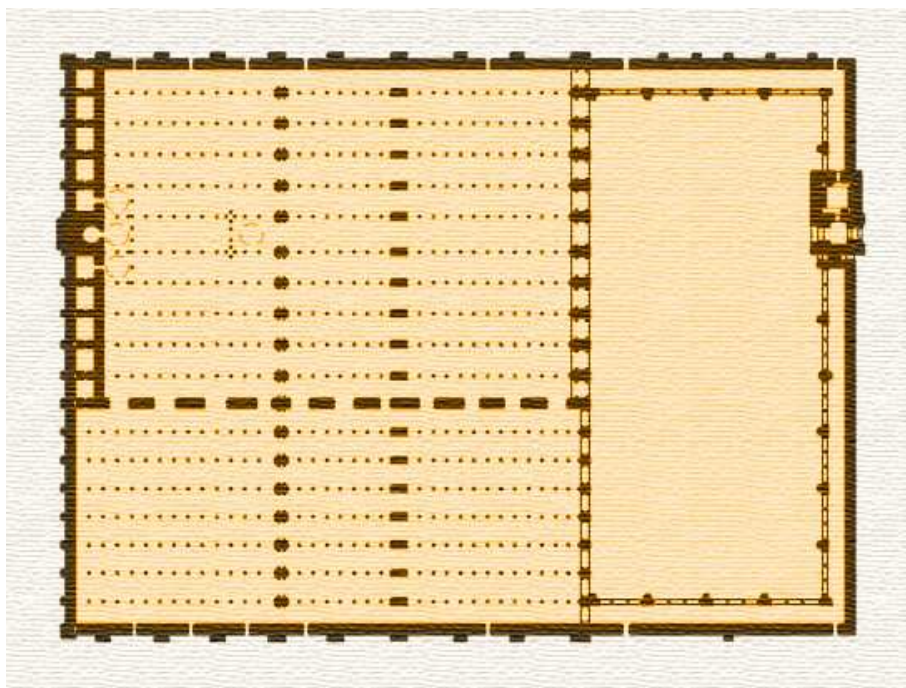
3. Rozloha mešity po rozšíření ʿAbd ar-Rahmánem II.

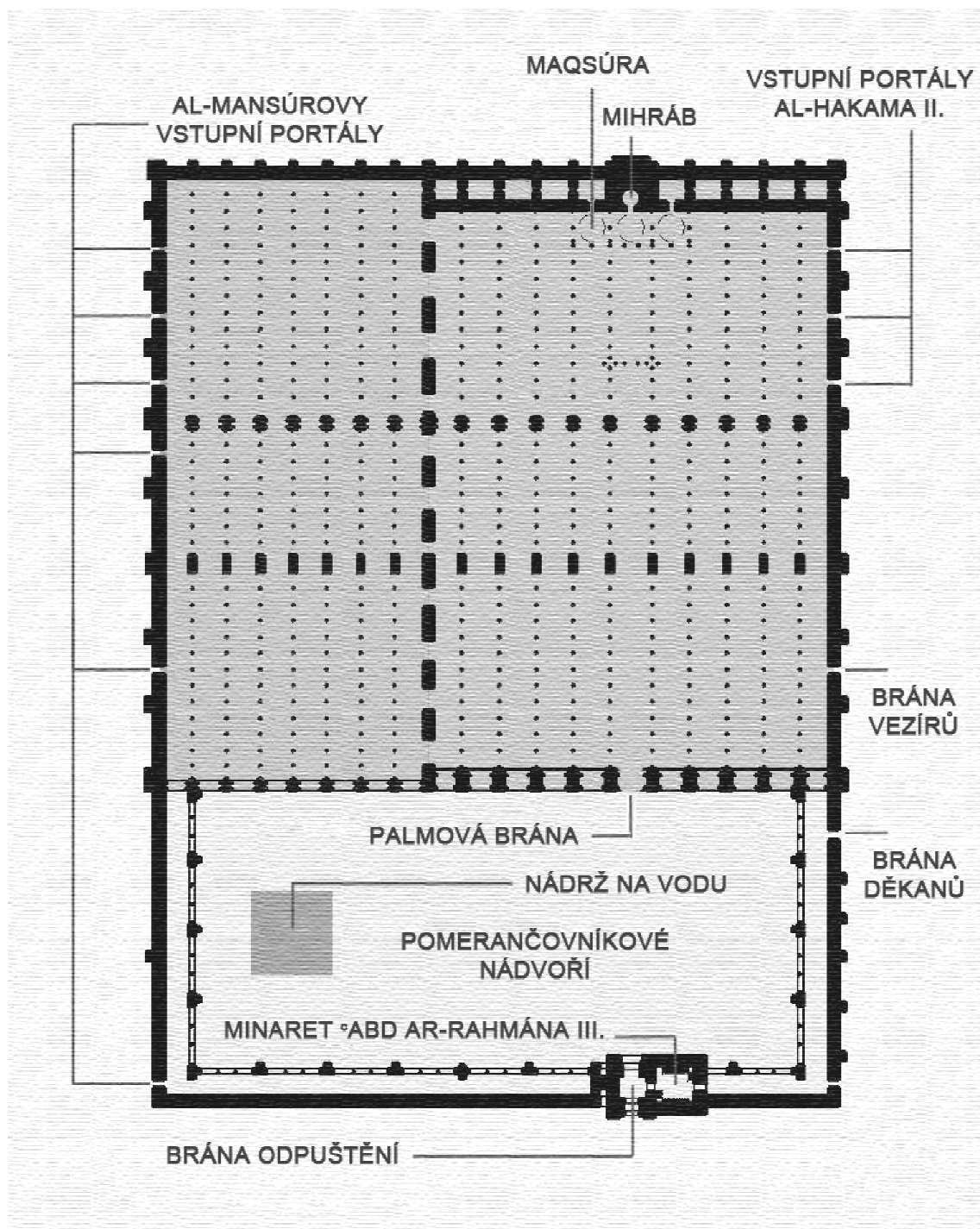
4. Rozloha mešity po rozšíření al-Hakamem II.

5. Rozloha mešity po rozšíření al-Mansúrem

6. Plán mešity po rozšíření al-Mansúrem.

7. Pohled na arkády původní mešity ʿAbd ar-Rahmána I.

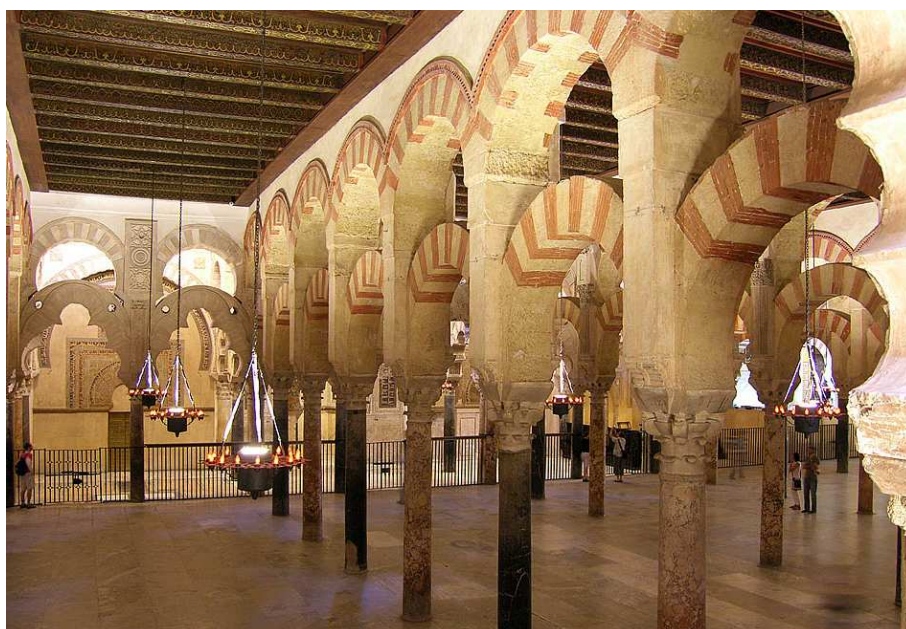
8. Detail kapitelů sloupů mešity ʿAbd ar-Rahmána I.

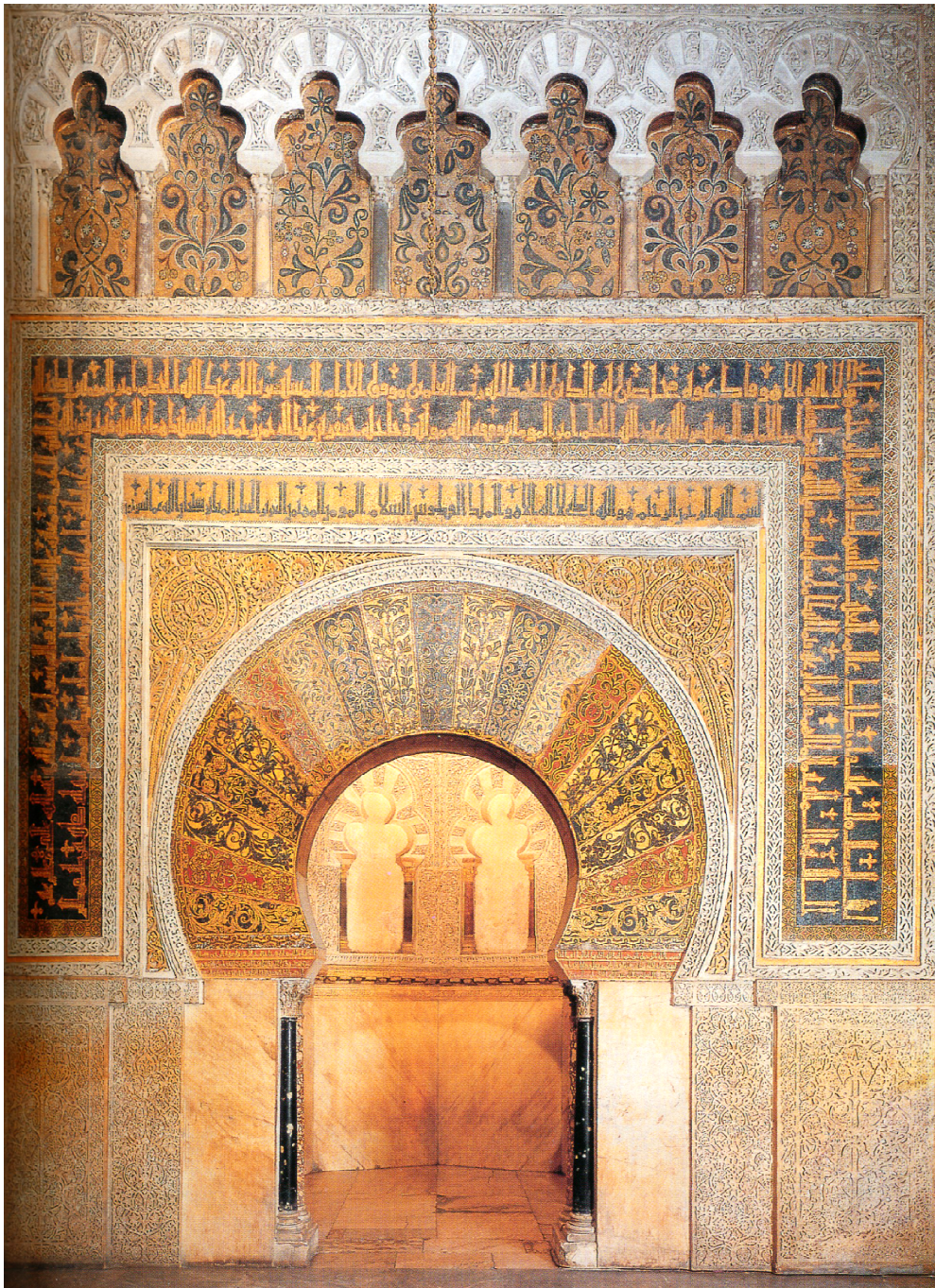
9. Dvoupatrové oblouky v přístavbě °Abd ar-Rahmána II.

10. Pohled na část přístavby al-Hakama II.

11. Mihráb

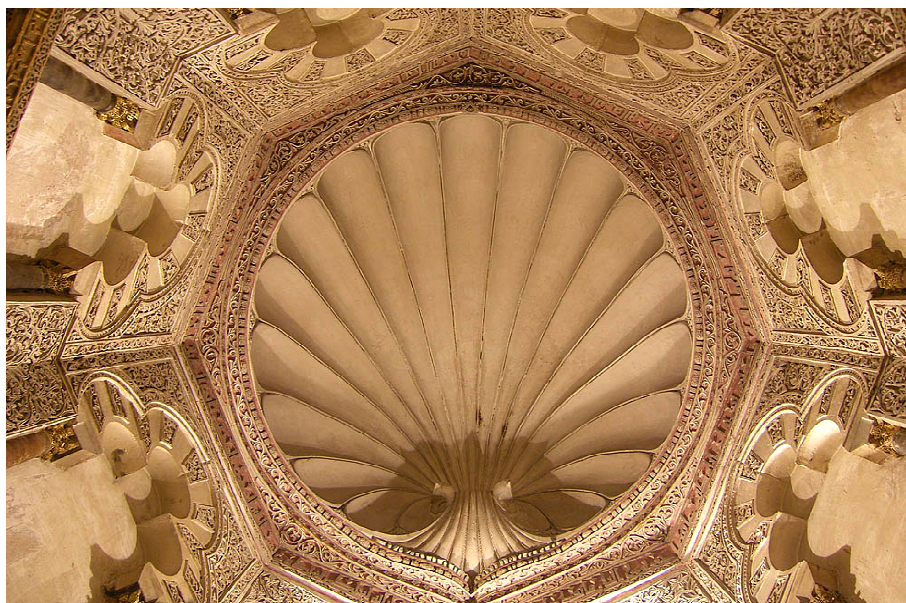
12. Detailní pohled na mihráb

13. Detail dekorace mihrábu

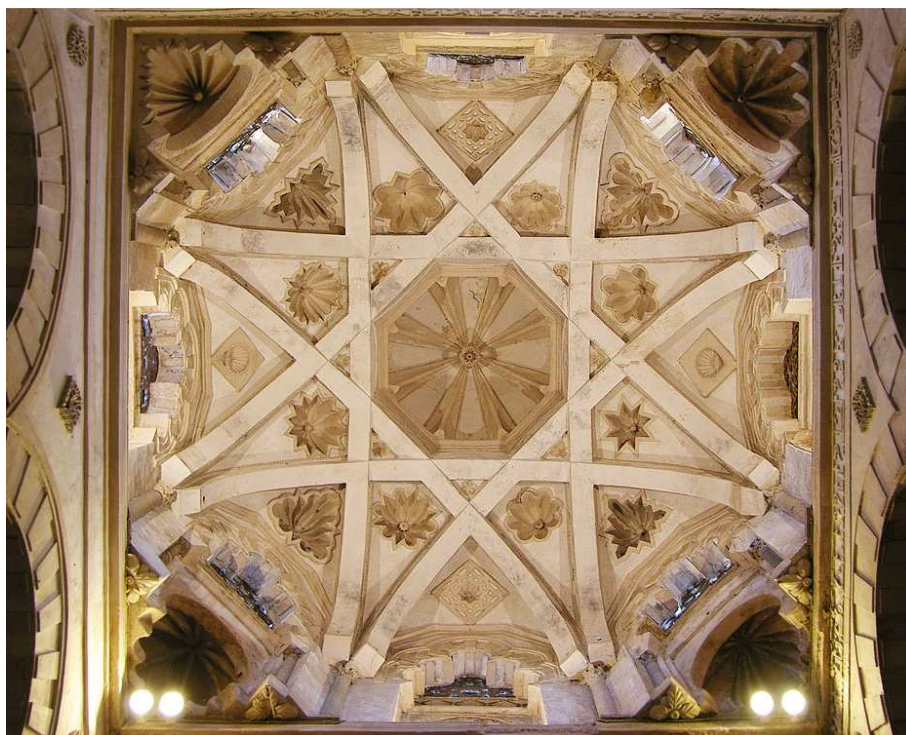
14. Strop mihrábu

15. Kupole nad prostorem před mihrábem

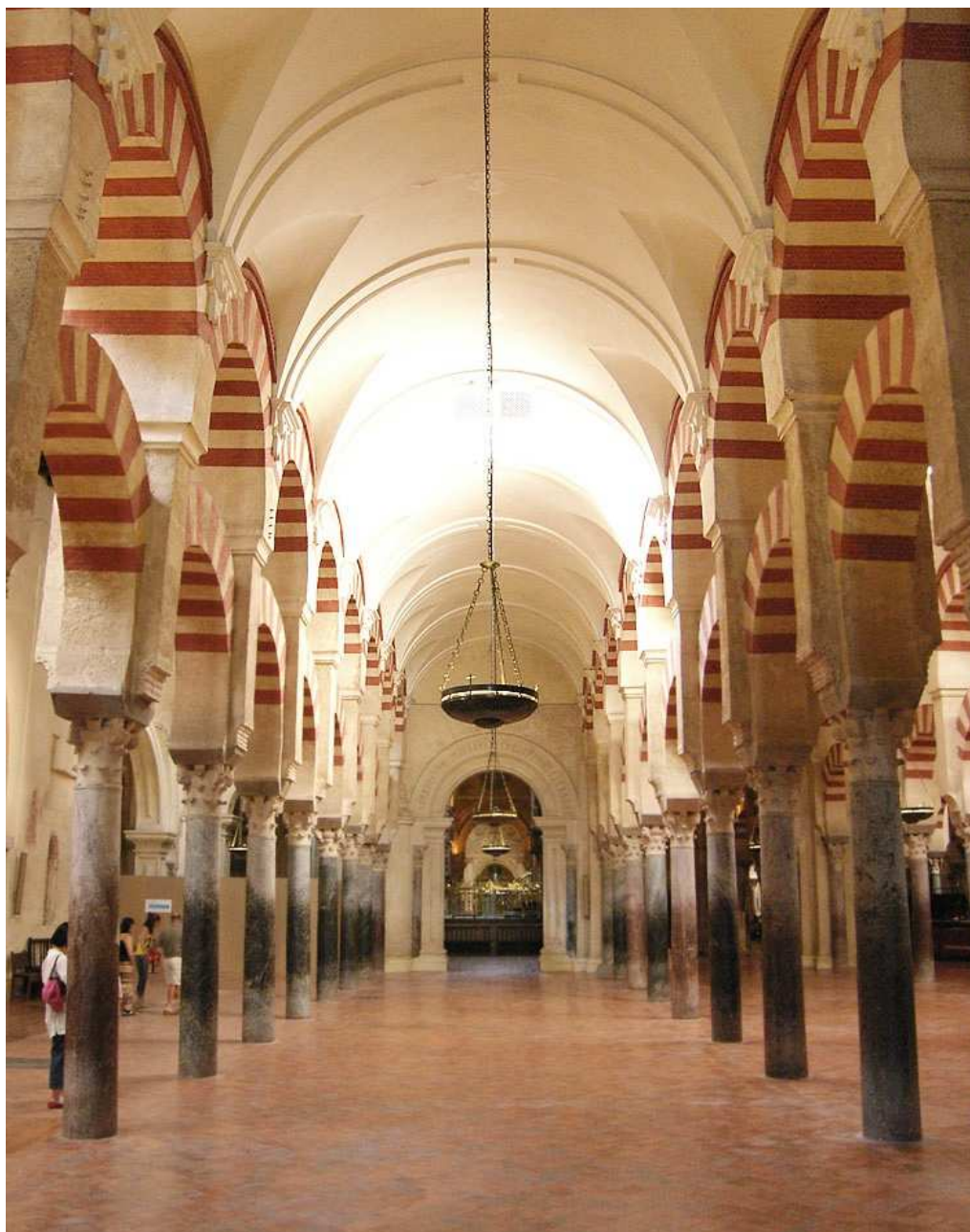
16. Vikýř nad maqsúrou

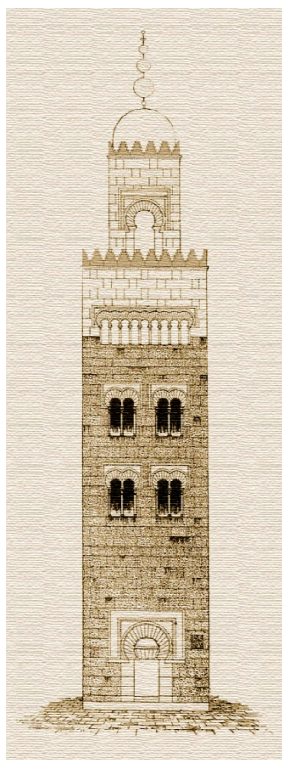
17. Arkády v al-Mansúrově přístavbě

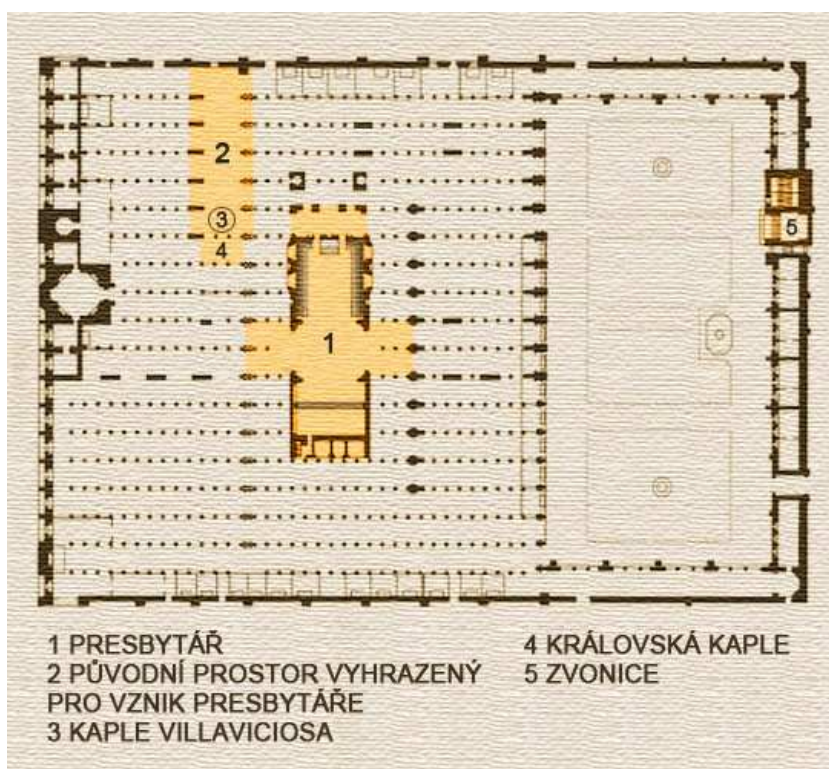
18. Jedna z lodí al-Mansúrovy přístavby

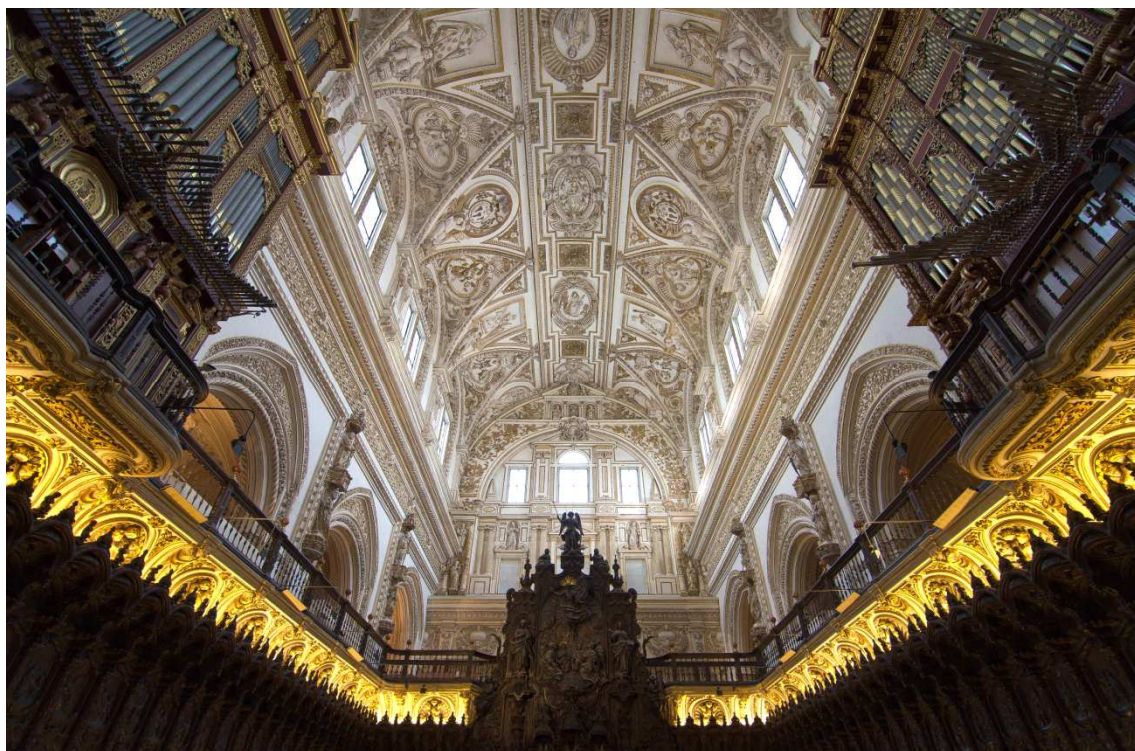
19. Podoba minaretu °Abd ar-Rahmána III.

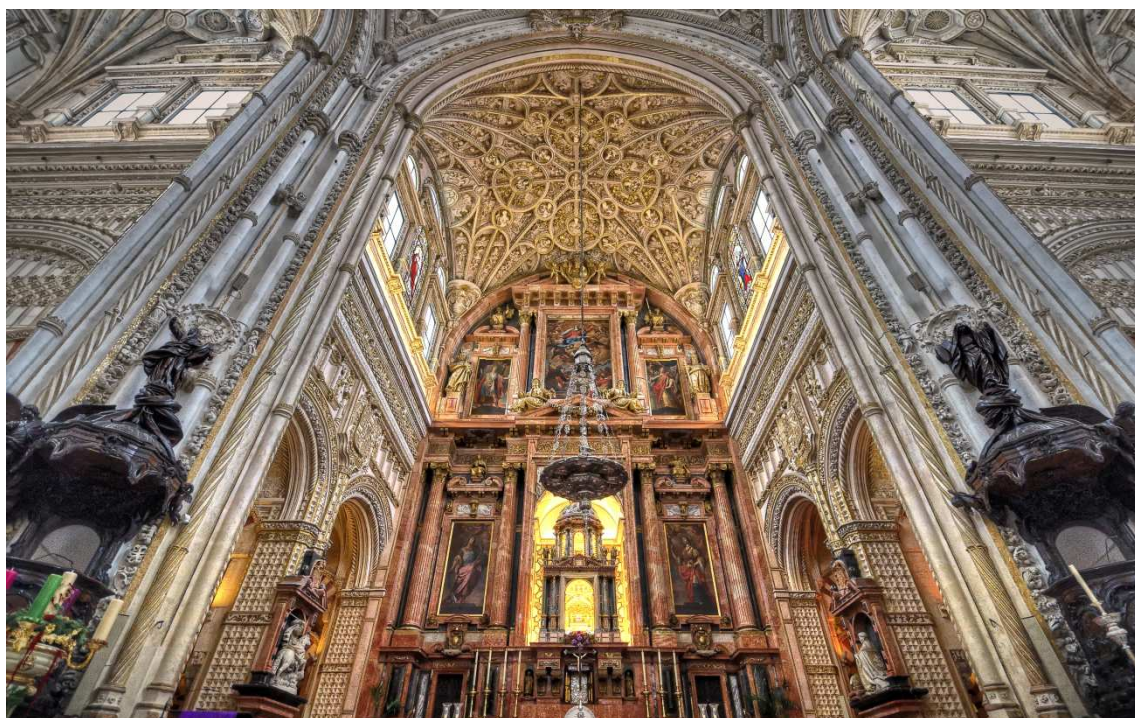
20. Plán katedrály

21. Presbytář

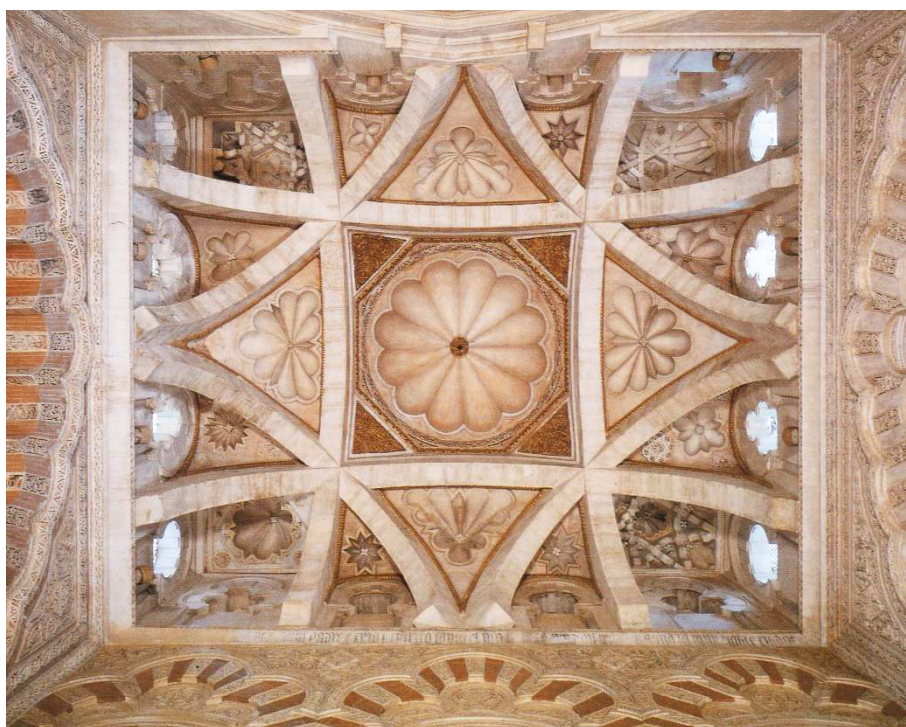
22. Hlavní oltář v presbytáři

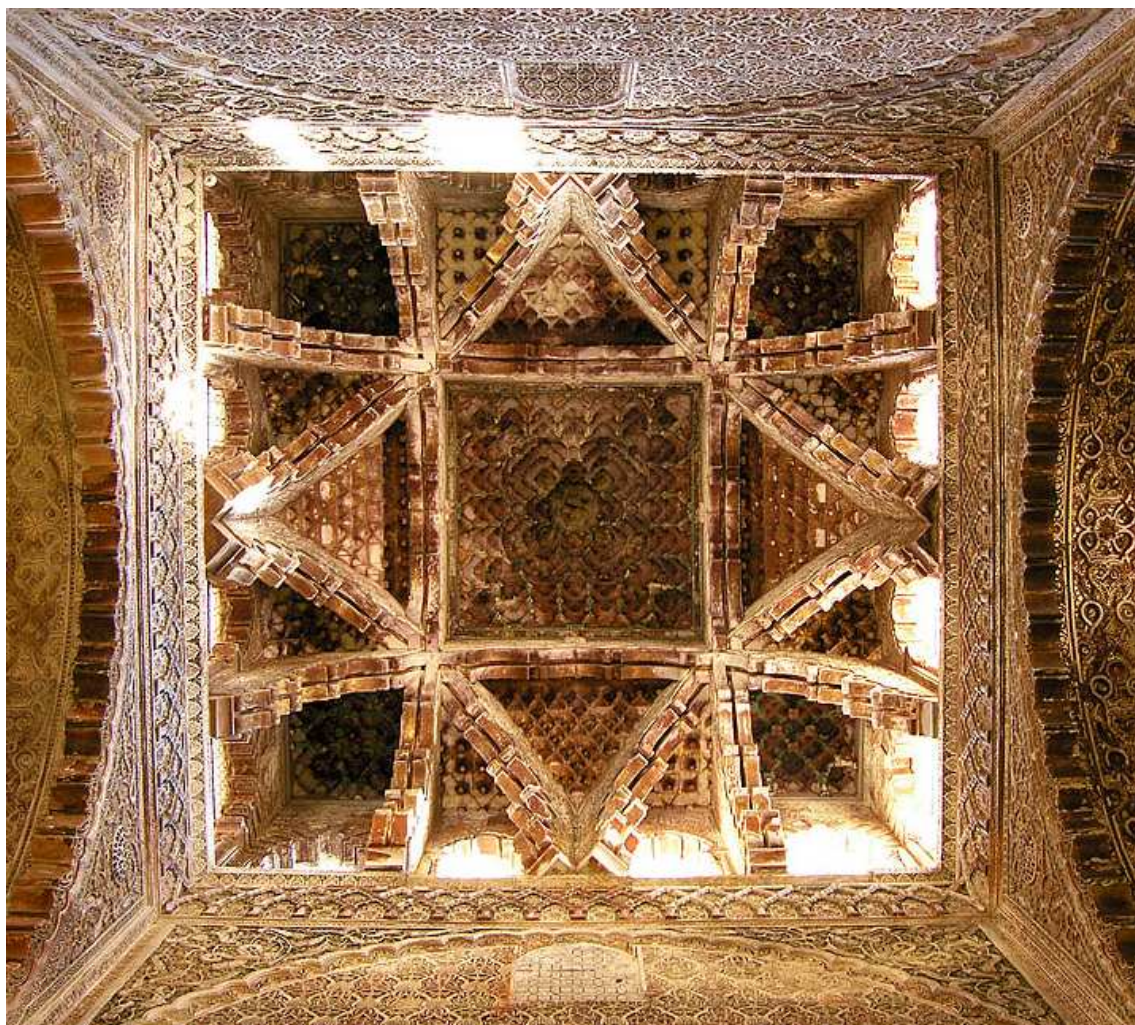
23. Kaple Villaviciosa

24. Kupole Villaviciosy

25. Zaklenutí královské kaple

26. Pohled na zvonici z pomerančovníkového nádvoří

27. Brána vezírů – exteriér

28. Oblouk nad Bránou vezírů

29. Brána děkanů – exteriér

30. Brána děkanů – interiér

31. Palmová brána

32. Návštěvnost mešity v letech 2009 – 2011

